

Gildebrief

Het Gilde van

Molenaars

Ambacht van molenaar
is bijgeschreven in de inventaris
Immaterieel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Molenaars

44e jaargang no. 3 september 2025

COLOFON

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 3.200 stuks in de maanden maart, juni, september en december. Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen. Het hoofdbestuur van Het Gilde van Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur. De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder).

Bestuur van Het GVM

Voorzitter/veiligheid
Eelco van Norren
voorzitter@gildevanmolenaars.nl

Secretaris
Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp NH
secretaris@gildevanmolenaars.nl

Penningmeester
Geert Jonker
penningmeester@gildevanmolenaars.nl

Opleidingscoördinator
Kees Kammeraat
opleidingscoördinator@gildevanmolenaars.nl

Afdelingscoördinator
Annie Driessen
afdelingscoördinator@gildevanmolenaars.nl

PR & Promotie
Peet Wessels
06 - 2120 7895
communicatie@gildevanmolenaars.nl

Ledenadministratie

Piet van Doorn
ledenadministratie@gildevanmolenaars.nl

Vertrouwenspersonen

Ada Meurs, 06 - 1676 6741
Willem van Breenen, 06 - 1121 4414

Verzekering

Jan Wieffer
verzekering@gildevanmolenaars.nl

Boekhouding

Andrien Muijers
boekhouding@gildevanmolenaars.nl

Examencoördinator

Wilma Dondergoor
examencoördinator@gildevanmolenaars.nl

Bliksemaffleidercontrole

André Canrinus
bliksemaffleidercontrole@gildevanmolenaars.nl

Veiligheidscoördinator

Paul Horstman
veiligheid@gildevanmolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop

Vereniging De Hollandse Molen
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam
020 - 623 8703, dhm@molens.nl

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

In deze Gildebrief:

september 2025

Gildelid Peter de Moes
overleden

12

Lei van de Winkel,
de molenprof uit Stramproy

14

Vakantiefoto's

21

Wind in de zeilen 2025

35

Ook examinatoren zijn maar mensen	4
Bezoeker met sterk verhaal	5
Verslag Algemene ledenvergadering	6
Examenresultaten voorjaar 2025	9
Aandacht voor de waterbiotoop	10
Risicovolle weerfenomenen voorspellen	13
Bouw je eigen molen	17
Hoogtetroggen en convergentielijnen	18
Molen de Visscher in Goirle viert 150-jarig jubileum	19
Onderzoek 'Molens in crisistijd' bijna afgerond	20
Zeilvering	20
Sta eens stil bij een malend koppel stenen!	22
De Gildebrief viert zijn 175 ^e editie	24
Het watermolenlandschap: een heel speciale molenbiotoop	26
Buien	28
Het balkengat staat droog	30
Olieslagersdag	31
Zin of on-zin van een staartstut	31
Rolasjes smeren: zin of onzin?	32
Jonge molenaars stellen zich voor	33
Kardoes	34
Wind in de zeilen	35
Veiligheidsmaatregelen bij luiwerkzaamheden	36
Belangrijke stap voor molenbehoud	37
Waarom vertrouwenspersonen binnen het Gilde?	37
De Wethouder	38
Word molenaar	39

Redactie Gildebrief

Hoofredactie: Evert Verhoeven
Namens bestuur: Peet Wessels
Redactieadres: Schoterveenpolder 1
2023 JZ Haarlem
hoofredactie@gildevanmolenaars.nl
Eindredactie: Johan van de Bunt
redactie@gildevanmolenaars.nl

Vormgeving

Studio De Bunschoter

Druk

Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **decembernummer** van 2025 moet in het bezit zijn van de redactie voor **1 november 2025**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie. Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@gildevanmolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de redactie.

Wijziging persoonsgegevens

Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar "MijnGVM" op de website www.gildevanmolenaars.nl. Log in met je e-mailadres en wachtwoord, vervolgens ga je naar "Mijn Profiel", dan naar "Mijn Gegevens" en vul de nieuwe gegevens in. Hier kan je ook aangeven of je de Gildebrief wel of niet als papieren versie wilt ontvangen.

Kam – De vreugd van het vieren van water, wind en de schoonheid van ons ambacht

Het is een mooi gebruik: het vieren van de goede dingen in het leven. Een traditie onder sommige molenaars is om bij bijzondere gelegenheden de molen te versieren met mooimakersgoed. Vrijwel elke molenaar weet wel momenten te vinden om de molen 'in de vreugd' te zetten.

Ook in deze tijd valt er genoeg te vieren. Zo is het feest bij het Gild Fryske Mounders, de vereniging van molenaars in Friesland. Hoewel het Gild misschien deels is ontstaan uit onvrede over de aanpak bij het Gilde van Molenaars, kunnen zij inmiddels terugkijken op 50 jaar succesvol behoud van het ambacht. En naar mijn gevoel groeien we als gilden ieder jaar weer wat dichter naar elkaar toe. Wat mij betreft vieren we daarom ook de goede samenwerking tussen onze beide Gildes.

Ook in Limburg is het feest – misschien wel de provincie waar de elementen, wind én water, het leven van molenaars het sterkst bepalen. Met 57 watermolens en 38 wind-

molens herbergt Limburg een bijzondere mix van ambachten. Want hoewel ons land vooral bekendstaat om de windmolens, kent met name Limburg een rijke geschiedenis van beide typen molens – en dus ook van beide vakgebieden. Met uiteenlopende activiteiten, publicaties en bijeenkomsten vieren we dit jaar 50 jaar vrijwillig molenaarschap, zowel in het uiterste noorden als in het zuiden van ons land.

De regio's mogen trots zijn op de inzet van zoveel vrijwilligers. Molenaars van toen en nu kunnen met recht terugkijken op wat er in een halve eeuw is opgebouwd.

Een jubileum is ook een moment om vooruit te kijken – naar alles wat nog komt voor alles wat door wind en water wordt aangedreven. Want hoe lang 50 jaar ook mag lijken, ieder van ons is uiteindelijk slechts een radertje in de tijd. Of, om in molentermen te spreken: een schakeltje in het gaande werk van de molens – en daarmee van de geschiedenis van ons land.

En daarmee zijn we bij nóg een mooi jubileum: u leest nu de 175e editie van ons prachtige verenigingsblad. Een plek waar we op de hoogte blijven van alles wat speelt in het molenveld en waar we nieuwe ontwikkelingen met elkaar delen. Onze tijd is te kort om ons slechts een radertje te voelen, zeker nu we opnieuw afscheid hebben moeten nemen van mensen die veel voor het molenaarsvak hebben betekend. En hoewel het belangrijk is daarbij stil te staan – en te rouwen – is het minstens zo waardevol om elke dag te vieren wat vreugde brengt.

Daarom hier: Gefeliciteerd, Limburg. Gefeliciteerd, Friesland. Van harte gefeliciteerd ook aan de redactie van de Gildebrief met nummer 175 – en vreugd aan elke molenaar om het moois van ons ambacht te blijven vieren.

Eelco van Norren

Voorzitter Gilde van molenaars

Nummer 3

Beste lezer,

U heeft een bijzondere editie van onze Gildebrief in handen: ons honderd vijfenzeventigste exemplaar! Reden tot vreugde, zoals ook de voorzitter van ons Gilde al aangeeft in de KAM. Niet alleen omdat ons blad alweer richting het tweehonderdste nummer gaat, maar ook omdat het molenaarsambacht springlevend is – mede dankzij de inzet van onze provinciale gildebesturen en het Gild Fryske Mounders. Zowel het landelijke Gilde als de Limburgse tak vieren dit jaar hun vijftigjarig bestaan. Dat, gecombineerd met de landelijke invoering van de gefaseerde opleiding, is alle reden tot vreugde!

Hoewel het in de Nederlandse molenwereld over het algemeen goed gaat, blijft de molenbiotoop een punt van zorg – een zorg die zowel door wind- als watermolenaars wordt gedeeld. In dit nummer worden in drie artikelen evenzoveel aspecten van de molenbiotoop belicht. Zo komt het watermolenlandschap met de noodzakelijke wateraanvoer aan bod, maar ook het poldermolenlandschap en het belang van bescherming van de poldersloten die deel uitmaken van het bemalingsstelsel. Tot slot wordt aandacht besteed aan een specifiek biotooponderdeel van zaagmolens dat onder druk staat: het balkengat, dat in het geval van de Bolwerksmolen steeds vaker droog komt te staan.

De redactie is daarnaast druk bezig met het inventariseren van artikelen uit oude nummers van de Gildebrief. Een aantal eerder gepubli-

ceerde inhoudelijke bijdragen bevat bijzondere kennis die het verdient om opnieuw te worden afgedrukt. Vooral de artikelen van Peter de Moes en Gerrit Pouw, twee illustere redactieleden van het eerste uur, verdienen hernieuwde aandacht. In een komend nummer van de Gildebrief wordt een groot artikel van hun hand over het Bertongevlucht opnieuw geplaatst. Helaas staat in dit nummer, op pagina 12, ook het In memoriam van Peter de Moes.

Maar er kwamen ook pareltjes boven water, zoals de inzending van de kinderen van toenmalig hoofdredacteur Gerrit Pouw en zijn echtgenote Evelien Pouw. Zij wilden de lezers van de Gildebrief er destijds dringend op wijzen dat bellen tijdens het avondeten – of op zaterdag, als beide ouders op hun molen draaiden – niet werd gewaardeerd.

Er waren deze keer veel inzenders van artikelen – een kleine twintig. Het was dan ook een hele puzzel om alle bijdragen met verschillende lengtes passend in deze editie van de Gildebrief op te nemen. Tot slot wenst de redactie u veel leesplezier met het herfstnummer van 2025!

Johan van de Bunt en Evert Verhoeven

Ook examinatoren zijn maar mensen

Door: Harrie Muhren, voorzitter van de examencommissie van vereniging De Hollandsche Molen, samen met de Kruipaalzitter

En mensen maken fouten... Tja, dus maar meteen een rectificatie. In mijn artikel over het landelijk examen in de laatste Gildebrief #2, juni 2025, op bladzijde 5 had ik de tijden voor het watermolenaarsexamen verkeerd vermeld. Buiten duurt 25 minuten, in de molen duurt 35 minuten en het Algemene deel duurt 30 minuten. Gelukkig staan de juiste tijden wel correct vermeld in de informatie die bij de uitnodiging voor het examen naar de kandidaten wordt verstuurd. Excuses voor de verwarring.

Najaarexamens 2025

De kandidaten zijn bekend, de examenmolens gepland, de examinatoren hebben zich gemeld, de gastgevend molenaars en eigenaren hebben bevestigd en alle uitnodigingen zijn per e-mail verstuurd naar de kandidaten, meelopers en molenaars. Deze ronde zijn er 50 kandidaten verdeeld over 14 examendagen. Dit jaar gaat dus de historie in als het op één na drukste jaar wat betreft examens en (mogelijk) nieuwe molenaars.

Nog een tip: overleg nog even met een net geslaagde collega-molenaar. Vraag naar de ervaringen, hoe verloopt het examen, wat zijn de do's-And-don'ts, waar letten de examinatoren op. Bereid je rustig voor want je weet het allemaal best wel, anders was je niet tot

hier gekomen. Nu nog 'even' laten zien. Komt allemaal goed; ook wij willen een gezellige leuke dag hebben.

Uit de oude doos

Van de redactie kreeg ik een artikeltje uit de Gildebrief #2 van 1996 over de exameneisen. Dat artikel refereerde weer aan de eisen uit het prille begin van het Gilde. Men kon deze 17 (!) vragen zelfs schriftelijk beantwoorden en opsturen. Men kreeg ze dan gecorrigeerd terug.

Interessant om te lezen wat men toen allemaal moest weten. Er staan overigens een aantal inzichtvragen in die ook nu nog gesteld worden. Maar ook een aantal strikvragen en daar doen wij niet meer aan. Goed om te zien dat er in de loop van de tijd flink veel verbeterd is.

In committee, commissie of groep draaien

In de vorige Gildebrief haalde uw kruipaalzitter aan dat er kandidaten het examen verschijnen die nog nooit alleen/zelfstandig op een molen hebben gewerkt. Daar kwamen enkele reacties op dus enige toelichting is op zijn plaats. Enige tijd geleden zag uw kruipaalzitter op een molen een 'kudde' mole-

naars bij het gevlucht staan. Wat zullen we er eens voorleggen? Twee halve, vier, rond vol of toch met een paar stormendjes beginnen? Vervolgens duurde het inspannen net zo lang, als het wegmalen van een paar honderd kilo met een strakke oostenwind. Dat je dit nog niet hebt bedacht onderweg naar de molen, en dat je dit in groepsverband moet gaan bedenken is niet de juiste start van de draaidag... er was dus wat frustratie vanaf de kruipaal.

Tuurlijk, als MIO draai je altijd onder toezicht van een instructeur, stagemolenaar of gastmolenaar. Echter met 'alleen' draaien werd in het artikel in de vorige Gildebrief bedoeld: alleen, zelfstandig met een molen draaien waarbij alle beslissingen en gevolgen op je schouders liggen. Immers, wie de opleiding volgt in een groep, krijgt soms niet de kans om volledig zelfstandig (onder toezicht) de verantwoording te dragen over de molen en de mensen in en om de molen. En dat gebrek aan specifiek die oefening komt dan tijdens het examen aan het licht. Hopelijk is dit nu voldoende verduidelijkt. Aan de andere kant: alle vragen en opmerkingen zijn welkom en worden natuurlijk beantwoord. Ook examinatoren zijn maar mensen...

Visje

Door: Barend Zinkweg

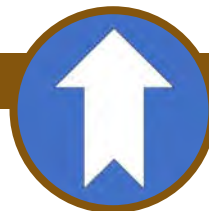
Een tijd geleden zag ik een foto van een eend, geklemd tussen een molenzeil en het hekwerk. Kennelijk was die eend tegen de achterkant van een end van een malende molen gevlogen. Daar moest ik aan denken, omdat er bij mij aan de molen ook iets gebeurde dat erg ongewoon is.

Ik had de molen op de wind gezet en legde het eerste zeil voor. Toen ik zover was om het linker

onderhoektouw vast te leggen, viel me iets op: er zat een visje in de klemveer. Ik denk dat een visdiefje een gevangen vis al vliegend verloren heeft, en dat die precies in de klemveer is gevallen.

Tot die tijd had ik nooit eerder een vis op het molenerf gevonden – en sindsdien ook niet. Met regelmaat liggen er wel schelpen van zoetwatermosselen in het grind, maar geen visjes.

Bezoeker met sterk verhaal

Jan de Peuter – Molenaar van de Zandwijkse molen

Enige tijd geleden kreeg ik op de Zandwijkse molen bezoek van Gerrit, die met een opmerkelijk verhaal kwam aanzetten. Om het verhaal goed te begrijpen, moeten we terug naar het midden van de jaren vijftig.

Van de oorspronkelijk zeven wipmolens die uitmaalden op de Zevenbanse boezem, stonden er toen nog slechts twee overeind, die nog in gebruik waren voor de bemaling van de polders. Rond 1927 waren er al vijf gesloopt. De molens hadden hun functie verloren toen stoommachines en later motoren op ruwe olie het werk van de wind overnamen en het schepblad gingen aandrijven. In deze streek waren de molens nooit bewoond; ze stonden afgelegen, ver van de bewoonde wereld.

Nu gebeurde het regelmatig dat kwajongens uit de naburige dorpen – de gehuchten Uppel en Gantelwijk aan de zuidkant, en Sleeuwijk aan de noordkant – de polders introkken in op zoek naar avontuur.

Om tot dit verhaal te komen, moet het zo geweest zijn dat de jongens uit Uppel de vang van de molen hebben gelicht. De molen stond op het oosten en er stond blijkbaar zo weinig wind dat de molen niet in beweging kwam. De jongens uit Sleeuwijk – waaronder Gerrit en Dick, er was ook nog een derde jongen bij, maar die zijn ze door de tijd heen uit het oog verloren – trokken die middag de polder in. Het moet inmiddels wat harder zijn gaan waaien. Toen zij in de buurt van de Zandwijkse molen kwamen, was de wind inmiddels nog wat aangetrokken. Tot hun verbazing zagen ze dat de wieken langzaam begonnen te draaien.

Hier volgt het verhaal, dat Gerrit ongeveer 6 jaar geleden toegestuurd heeft gekregen van z'n maat Dick.

Verhaal van Dick

"Hier hebben heel lang geleden Gerrit Slagmolen en ik een link spelletje gespeeld. De wieken draaiden langzaam. We pakten zo'n wiek beet

en gingen dan omhoog. Op een paar meter hoogte lieten we dan weer los. Dat laatste vergat Gerrit even en toen was hij al zo hoog dat hij niet meer los durfde te laten. Hij ging dus hoog de lucht in en uiteindelijk helemaal rond. Hij had wel het benul om als een aap over de wiek te klauteren om te voorkomen dat hij ondersteboven kwam te hangen. Hij was wel spierwit toen hij weer op de begane stond."
Dick Eikelboom.

Gerrit stond inderdaad weer – spierwit – met beide benen op de grond, al had hij zich bij de landing wel bezeerd aan de kruipaal. De boer-molenaar had het schouwspel inmiddels ontdekt en kwam briesend over de ka – de onverharde scheiding tussen boezem en polder – op de jongens af. Maar ze waren hem te snel af.

Thuis wachtte Gerrit alsnog straf, want het verhaal kwam uiteindelijk toch boven water.

"Maar het meeste is me dat rondje in de wiek bijgebleven," zei hij, terwijl hij bij de molen stond. "Ik voel de schrik opnieuw, nu ik hier bij de molen sta, en die kruipaal," voegde hij eraan toe, wijzend, "daar ben ik toen tegenaan gevallen." Ja hij stond toen net als nu, met de wieken naar het oosten.

Later stuurde Gerrit nog een gedicht op dat was gemaakt door zijn dochter Emily Maan.

*Onder aan de oude molen
kwajongens spelend met elkaar
in 't veld een boer die koeien melkt
wieken bewegen op de wind aanlokkelijk
kijken de kwajongens
een rondje mee lijkt zo plezant
hangend aan de draaiende wieken
ongeschonden in 't gras beland*

Zandwijkse molen

Verslag Algemene ledenvergadering

5 april 2025

Door: Saskia Bulk & Wilma Dondergoor

1. Opening en welkom

Voorzitter Eelco van Norren opent de vergadering en heet alle aanwezigen welkom. Gastheer Harry Mühren (afdeling Noord-Holland) geeft een toelichting op het ontstaan en de drooglegging van De Beemster. In de regio zijn nu geen poldermolens meer, en van de vijf geplande korenmolens is er uiteindelijk slechts één gebouwd. Deze kan na afloop van de vergadering worden bezocht. Eelco vraagt om een moment stilte voor de leden die het afgelopen jaar zijn overleden. Zij worden staande gezamenlijk herdacht.

2. Verslag vorige ledenvergadering

Het verslag van de ALV van 6 april 2024 wordt zonder wijzigingen vastgesteld. De vergadering spreekt haar dank uit aan Wilma Dondergoor voor het opstellen ervan.

3. Mededelingen van het bestuur

a. Bestuurstermijnen

De maximale zittingstermijn van bestuursleden is 12 jaar. Voor verlenging moet een gemotiveerd verzoek worden ingediend bij de

afdelingscoördinator, en de leden moeten de verlenging goedgekeurd hebben op een afdelingsvergadering. Een gebrek aan opvolging is op zichzelf geen reden voor verlenging. De vergadering stemt hiermee in.

b. Ambachten

Het bestuur stelt voor om molen gerelateerde ambachten op te nemen in de gildestructuur. Bestuursleden Annemie Driessen en Geert Jonker hebben een eerste opzet gemaakt. De vergadering geeft toestemming om dit voorstel verder uit te werken.

c. Molengidsen

Het GVM wil onderzoeken of het zelf de opleiding en certificering van molengidsen kan verzorgen, en een conceptopleiding ontwikkelen die door afdelingen kan worden gebruikt. Belangrijk onderdeel is de bewustwording van gevaren op de molen. De vergadering steunt het vervolgonderzoek.

d. Bestuursaansprakelijkheid

De huidige verzekering dekt alleen het landelijk bestuur. Er is nu een pakketverzekering gevonden die naast het landelijk bestuur ook afdelingsbesturen en ondersteunende diensten dekt.

4. Jaarverslag 2024

2024 kende een recordaantal geslaagde molenaars, wat leidde tot een forse toename in geslaagde leden. In het eerste kwartaal van 2025 zijn opnieuw veel nieuwe leden geregistreerd. Het jaarverslag wordt vastgesteld met dank aan Tom Kreuning.

5. Financieel verslag 2024

De penningmeester licht het financieel jaarverslag toe. Het GVM is sinds enkele jaren btw-plichtig. De jaarrekening is daarom aangepast met gespecificeerde btw-tarieven per productgroep (contributie, webshopartikelen, etc.). De kosten voor lesmateriaal zijn gestegen en de Gildebrief bevat meer pagina's.

Eindbalans per 31 december 2024 bedraagt € 370.000 (2023: € 358.000).

6. Verslag kascommissie

De kascommissie heeft de boeken gecontroleerd en goedgekeurd. De vergadering verleent de penningmeester en het bestuur de charge. Commissieleden Carolien Pikkemaat, Ben van Roosmalen en Fred Bloemendaal zijn

deze vergadering niet aanwezig. Dank wordt uitgesproken voor hun inzet.

7. Begroting 2025

De begroting wordt toegelicht door Geert en goedgekeurd. De nieuwe kascommissie bestaat uit Wilco Dijk, Ben van Roosmalen en Fred Bloemendaal.

Marloes Stofferis vraagt of extra kosten voor de nieuwe opleiding zijn opgenomen. Geert Jonker antwoordt dat deze onder 'opleiding algemeen' vallen.

Op verzoek van Arie Verhoeff wordt afgesproken de begroting voortaan op de website te publiceren. Tom Kreuning bevestigt dat dit in lijn is met de ANBI-verplichtingen en de stukken dus openbaar zijn.

8. Verenigingszaken

a. Archief

Tom Kreuning en zijn vrouw Joan hebben het archief gestructureerd (waarvoor veel dank aan Joan). Het wordt binnenkort ondergebracht bij De Hollandsche Molen (DHM) en is dan openbaar toegankelijk. Sinds 2004 wordt gewerkt aan een digitaal archief; er zijn nauwelijks foto's. Leden worden gevraagd beeldmateriaal met de vereniging te delen.

b. Huishoudelijk reglement

- Examenrondes zijn van vier naar twee teruggebracht. Er komt een tekstuele verduidelijking van het schema examendata. Er komt een toevoeging dat de afdelingen voor de toelatingsexamens kunnen afwijken van het schema.
- De term 'vakmolenaar-instructeur' wordt vervangen door 'geslaagd molenaar'. In het verleden hadden meerdere instructeurs zelf nooit examen gedaan, aangezien zij vakmolenaar waren, in de praktijk opgeleide beroepsmolenaar. Nu komen er geen vakmolenaar-instructeurs meer bij, en de term zal vervangen worden door de term 'geslaagd molenaar'. Het voorstel wordt aangenomen.

- Aanpassing lid maalploeg naar lid molenploeg

De vergadering gaat akkoord met verdere uitwerking van de mogelijkheid om direct in te schrijven als lid van de molenploeg (waarbij 'maalploeg' vervangen wordt door de term 'molenploeg' omdat 'malen' als onbelast draaien opgevat wordt, maar door anderen alleen als belast draaien geïnterpreteerd wordt) door vrijwilligers die niet als molengids actief willen zijn op de molen maar die (nog) niet tot molenaar opge-

leid willen of kunnen worden. In de huidige situatie is een inschrijving als MIO de enige mogelijkheid om correct verzekerd actief te zijn op de molen.

c. Jaar van de molenbiotoop

DHM kennissessies

Onze gastspreker Agnes de Boer van De Hollandsche Molen legt uit hoe bij veel molens de biotoop onder druk staat door bouwplannen en/of hoge bomen. Als molenaar is het vaak onduidelijk wat je hiertegen kan doen. Er is vaak weinig budget bij moleneigenaren om samen met eigenaren van groen maatregelen te treffen tegen windbelemmering.

DHM besteedt hier in het jaar van de molenbiotoop aandacht aan. De website van DHM is uitgebreid met een pagina over de molenbiotoop. De database van het molenpaspoort wordt uitgebreid met financiële en maatschappelijke aspecten van de biotoop. Het DHM heeft ook een "Snoei- en bloeifonds", waar advies en subsidie gevraagd kan worden om belemmering door te hoge bomen aan te pakken. Er staan een aantal dossiers op de website DHM voor verschillende onderdelen m.b.t. de molenbiotoop, en het lesmateriaal is aangepast.

Wat betreft watermolens schort het enorm aan kennis, maar samen met de RCE en watermolenaars wordt geprobeerd deze lacune aan te pakken. Gelukkig zijn er ook bouwplannen waar juist heel goed rekening wordt gehouden met de molenbiotoop. Agnes vraagt ons om goede voorbeelden door te geven. Agnes geeft ook adviezen over de molenbiotoop, als daar om gevraagd wordt.

Gildebrief

Dit jaar zijn er meer pagina's in de Gildebrief voor artikelen over de biotoop.

Biotoopprijs

Voor mensen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de molenbiotoop is een prijs beschikbaar, de Evert Smit-biotoopprijs. Heb je een aanmelding voor de biotoopprijs, dan dit graag melden bij de secretaris van het GVM. Tom en Saskia Bulk vormen de Evert Smit biotoopprijs commissie.

9. Opleidingszaken

a. Commissie Verbetering Opleiding (CVO)

Johan van Dijk licht het nieuwe opleidingstraject toe. Het driefasenmodel richt zich op gefaseerde groei in theorie en praktijk.

- Fase 1: praktijk en basiskennis op de eigen molen (min. 50u)
- Fase 2: ervaring op andere molens, met liefst aandacht voor streekeigen molens, en

verdieping van de theorie (min. 30u)

- Fase 3: op de eigen molen voorbereiding op DHM-examen, herhaling en toetsing (ca. 70u)

Elke fase sluit af met een toets. Het nieuwe systeem wordt vanaf 2026 ingevoerd. De 'spin' wordt ingezet als educatief hulpmiddel. Agnes de Boer pleit voor meer aandacht voor de molenbiotoop in de opleiding. Er wordt al een speciale biotoop-spin ontwikkeld, en bij watermolens worden op examen vaak vragen gesteld over de biotoop.

Er blijft aandacht voor het hoge stressniveau bij examens, zowel vanuit de CVO als de examencommissie DHM.

b. Handboeken

De handboeken wind- en watermolens zijn nu ook in het Engels beschikbaar.

Hoofdstuk 9 (biotoop) is vernieuwd.

c. Digitaal maalboekje

Het papieren boekje wordt per 1 januari 2026 vervangen door een digitaal maalboekje. MI-O's kunnen nu al hun uren digitaal registreren en laten ondertekenen.

d. Speelmolens

Op meerdere locaties starten met jeugdgroepen rond speelmolens. Doel is om kinderen spelenderwijs te betrekken bij het molenaarsambacht.

10. Veiligheid

Piet Tromp is sinds kort veiligheidscoördinator bij DHM (1 dag per week, proefperiode 1,5 jaar). Hij werkt aan betere veiligheid rondom molens, onder andere bij alleen werken, werken op hoogte, en incidentregistratie. Er is visuele ondersteuning ontwikkeld voor veilig gebruik van de steenkraan. Hij werkt samen met de veiligheidscoördinator van GVM. Contact: dhm@molens.nl

11. Rondvraag

Harry Mühren meldt dat examenkandidaten via e-mail worden opgeroepen, niet meer per post. Tot nu toe zijn 33 van de 55 kandidaten geslaagd. Paul Alkemade stelt voor om olieslaggers en museummolenaars op te nemen in het GVM. Eelco bevestigt dat dit onderdeel is van het ambachtvoorstel.

12. Bestuursmutaties

Annemie Driessen (afdelingscoördinator) en Kees Kammeraat (opleidingscoördinator) worden herbenoemd. Tom Kreuning treedt terug als secretaris; Saskia Bulk wordt benoemd als opvolger.

Tom Kreuning krijgt een Gildesweater van Peet Wessels

Geert Jonker geeft Tom Kreuning een perenboom voor in zijn tuin

Afscheid van Tom Kreuning

Tom blikt terug op 12 jaar als secretaris, met hoogtepunten als de erkenning van het molenaarsambacht als immaterieel erfgoed, de UNESCO-nominatie, het jubileumboek en digitalisering van de organisatie. Vanaf 2013 zijn molens immaterieel erfgoed. Dit is in 2014 bevestigd met een certificaat. De nominatie tot UNESCO-immaterieel erfgoed werd in 2015 opgestart, en in 2017 is dat gelukt. In 2016 mocht het Gilde het 2000ste geslaagde lid verwelkomen. In 2019 was er een uniek moment dat alle examinatoren en alle kandidaat-molenaars vrouwen waren. Tijdens de Corona epidemie waren er bij de opening van ons jubileumjaar maar drie mensen fysiek aanwezig. Bestuursvergaderingen, ALV en Op-leidingsraden waren online. Ook het jubileumboek werd, met veel mensen, online samengesteld om het jubileumboek in 2022 te kunnen presenteren. In 2023 is de naam "Het Gilde van Vrijwillige Molenaars" gewijzigd in "Het Gilde van Molenaars". Het volgende jaar kwamen alle les-

boeken voor iedereen vrij toegankelijk online, en zijn de Handboeken voor Windmolenaar vertaald in het Engels beschikbaar gekomen. Tom bedankt allen voor de fijne samenwerking.

Hierna wordt Tom even flink in het zonnetje gezet door de bestuursleden. Kees geeft weer hoe Tom heeft gezorgd een goede website, en welk aandeel Tom heeft gehad in het samenstellen van het prachtige jubileumboek. Ook voor Joan, de vrouw van Tom, een groot compliment voor alles waarmee zij Tom heeft ondersteund in zijn functie als secretaris. Annemie vertelt over de betekenis van Tom voor het team en de molenwereld en hoe hij gemist zal gaan worden. Peet vertelt hoe Tom haar – en alle bestuursleden – enorm heeft geholpen om wegwijs te worden in alles wat binnen (en buiten) het GVM speelt. Ook de samenwerking bij het jubileum was heel fijn. Zij is blij dat zij en Tom blijven samenwerken binnen het "Craft of the Miller" project. Geert grapt dat hij niks meer hoeft te voegen omdat alles al is gezegd (dat is het voordeel

dat je niet de eerste spreker bent). Hij biedt namens het bestuur een stoofperenboom aan Tom en Joan aan.

Eelco is blij dat Tom actief blijft – niet alleen bij Craft of the Miller, maar ook als webmaster en bij de DHM. Als cadeau geeft Eelco hem een Huygens barometer met een stormglas. Voor het bestuur is dit cadeau ook symbolisch: het laat je de positieve kant van het leven zien, naast wat het weer gaat doen. Tot slot bedankt Eelco ook Joan, de vrouw van Tom, voor haar steun achter de schermen.

13. Sluiting

Voorzitter Eelco van Norren bedankt iedereen voor hun aanwezigheid en sluit de vergadering. De volgende ALV vindt plaats op 12 april 2026 in Zeeland, in verband met Pasen een week later dan gebruikelijk.

Overlijdensbericht Joan Harmsen

Met leedwezen vernamen wij dat de partner van Tom, Joan Harmsen, twee maanden na de ALV op 11 juni 2025 is overleden.

Eelco van Norren en Annemie Driessen overhandigen een Huygensbarometer aan Tom Kreuning

Tom Kreuning geeft zijn digitale archief en zijn taken als secretaris door aan Saskia Bulk

Examenresultaten voorjaar 2025

Uitslag: 58 kandidaten, waarvan 55 (95%) geslaagd.

12-3-2025 – Friedesse Molen – Neer

Gerats, René, Venlo
Caris, Jules, Nieuwstadt
Flores, Detlev, Wesel (Duitsland)

12-3-2025 – Sint Jan – Stramproy

Vandael, Lukas, Pelt
Winters, Wouter, Pelt

13-3-2025 – De Onvermoeide – Raamsdonksveer

van den Buijs, Bob, Etten-Leur
Gooijers, Henk, Bavel
van Wezel, Henk, Goirle

14-3-2025 – De Hoop – t Zand

Hekkema, Harrie, Anna Paulowna
Langeveld, Annika, Wieringerwaard
Oudijk, Stefan, Den Helder

20-3-2025 – De Nachtegaal – Middenbeemster

van der Maas, Jan, Castricum
De Weerd-Lubbes, Elma, Bakkum Gem. Castricum
Alkemade, John, Castricum

21-3-2025 – Molen van Sloten – Amsterdam-Sloten

Raps, Mathieu, Haarlem
Cohen, Hugo, Heemstede
Ferguson, Sebastian, Wormer

26-3-2025 – Mallemolen – Gouda

Visser, Rozemarijn, Gouda
Ruisch, Ger, Gouda
van Elswijk, Pieter, Zevenhuizen
Pronk, Maarten, Leiden

28-3-2025 – Molen van Goidschalxoord – Heinenoord

van Krimpen, Aria, Alblasserdam
Meijerink, Annet, Rotterdam

2-4-2025 – Watermolen – Hattem

Nijenhuis, Tom, Wenum Wiesel
Leusink, Bert, Brummen
Rijken van Olst, Gerard, Apeldoorn

3-4-2025 – Nieuw Leven – Valburg

Huinink, Jasper, Wijchen
Fellingma, Wouterjan, Geldermalsen
Westerink, Michiel, Ede
Mulder, Harry, Ede

4-4-2025 – De Vijf Gebroeders – Heinkenszand

Guiljam, Jan Hendrik, 's-Gravenpolder
van de Voorde, Rob, 's-Heer Abtskerke
Schmetz, Jauke, Nieuw- en Sint Joosland

10-4-2025 – De Wieker Meule – De Wijk

Steendam, Sicco, Roodeschool
De Groot, Arie, Zwolle
Buursma, Peter, Vries
Koot, Kees, Ruinen

11-4-2025 – Geesina – Groenekan

van den Eshof, Theo, Soest
van der Meulen, Remko, Hilversum

16-4-2025 – Hermien – Harreveld

van Hooft, Astrid, Zutphen
Engelbarts, Marc, Gendringen
Ten Hoopen, Arie, Winterswijk-Miste
Wensink, Gerjo, Aalten

17-4-2025 – St. Antonius – Eerde

Schuur, Evert Jan, Nuenen
Ketelaars, Peter, Geldrop
van Maaren, Stanley, Vinkel

17-4-2025 – Watermolen Frans – Mander

Koenderink, Roel, Zenderen
Mogendorff, Jan Herman, Enschede
Mensink, Louis, Denekamp
Verheij, Cock, Diepenheim

18-4-2025 – de Ster – Winsum

Stuut, Chris, Stadskanaal
De Maat, Jacco, Wagenborgen

24-4-2025 – De Hoop – Markelo

van Ommen, Jacco, Wezep
Groeneveld, Erik, Ootmarsum
Nentjes, Johan, Kampen

Opening 21 maart 2025

Door: Rob Basten Twuyvermolen, Sint Pancras

In dit artikel beschrijft Rob Basten welke problemen je tegen kunt komen als het gaat om de waterbiotoop en hoe hij die knelpunten rondom de Twuyvermolen heeft aangepakt.

Omgevingswet en molenbiotoop

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. Deze wet vervangt of bundelt heel veel kleinere wetjes en regels die betrekking hebben op het beheer en de inrichting van onze leefomgeving. De wet heeft betrekking op o.a. natuur, infrastructuur en bebouwing, waaronder cultureel erfgoed, maar regelt ook zaken als de kwaliteit van water, lucht en bodem.

Het mag dan ook geen verbazing wekken dat met de komst van deze nieuwe wet er ook weer meer aandacht is voor de molenbiotoop. In Noord-Holland is enkele jaren geleden van de hand van Rien Eykelboom een studie verschenen met als titel: "Zonder wind draait de molen niet". Dit boek geeft inzicht in de toenmalige stand van zaken van de molenbiotopen in de provincie Noord-Holland. Zoals de titel al doet vermoeden gaat het boek vooral over het probleem van een slechte windvang,

bijvoorbeeld door hoge bomen in de directe omgeving of oprukkende bebouwing.

Er wordt uitgebreid aandacht besteed aan diverse rekenmethodes om de minimale afstand tussen bebouwing of begroeiing en de molen te bepalen. Elke windmolen en elke windmolenaar of moleneigenaar kan hier een keer mee te maken krijgen. Een goede zaak dus dat de molenbiotoop stevig onder de aandacht wordt gebracht. In het vorige nummer van het Gildeblad heeft Agnes de Boer een uitgebreid artikel geschreven over de problematiek. Recent kreeg ik de vraag om onderzoekers die bezig zijn met een inventarisatie in Noord Holland over de stand van de molenbiotoop op ons molenerf toe te laten.

De waterbiotoop

Waar we echter veel minder over horen is over problemen met betrekking tot de waterbiotoop van een watermolen. Met een watermolen bedoel ik niet een door water aangedreven molen, maar een door wind aangedreven molen die water verplaatst – zoals bijvoorbeeld een poldermolen, een boezemmolen of strijkmolen. Molens die doorgaans

vooral voorkomen in het polderlandschap van Midden- en West-Nederland om het land droog te houden c.q. het water op het juiste peil te houden en voorzien zijn van een scheprad of vijzel.

Het begrip waterbiotoop gebruik ik hier in een wat afwijkende betekenis. Het heeft geen betrekking op alle leven in het water rondom een watermolen – hoe interessant ook. Met het begrip waterbiotoop doel ik op het hele stelsel van aan- en afvoersloten van het water.

Hoewel ik geen exacte aantallen weet, ken ik diverse watermolens in Noord-Holland die niet meer volledig maalvaardig zijn. Uiteraard zijn er molens waarin het gaande werk ontbreekt, zoals dat vele jaren in mijn eigen molen, de Twuyvermolen in Sint Pancras, ook het geval is geweest. Het herstellen van deze molens zodat ze weer volledig maalvaardig worden is dan vooral een kwestie van het aanbrengen van spillen en tandwielen, enzovoorts, en dus een kwestie van geld. Mits de aan- en afvoer van het water verder in orde is. En daaraan schort het ook heel dikwijls bij

Een buis om water in de polder te laten wordt gekoppeld middels een put aan het oude rondmaalcircuit.

De voorwaterloop wordt voorzien van betonnen damwanden.

de watermolens die wel kunnen draaien maar niet meer kunnen malen.

Aan- en afvoer

Met de intrede van de stoommachine en de komst van het stoomgemaal en later met de komst van diesel- en elektrische gemalen, zijn de meeste watermolens overbodig geworden. Gevolg was enerzijds grootscheepse sloop van molens. Anderzijds werd bij de molens die behouden zijn gebleven vaak uit veiligheids- overwegingen de voorwaterloop – dus de doorgang door de dijk waardoor het water werd afgevoerd naar een ringsloot of boezem gedicht.

Hiermee wordt de molen afgesloten van de boezem of ringsloot en kan de molen zijn water niet meer kwijt. Met als gevolg dat de vijzel of het scheprad niet meer kan meedraaien ook al is de molen verder helemaal draaivaardig. Dit probleem is eenvoudig te verhelpen, zou je denken. Er hoeft alleen maar een nieuwe doorgang door de dijk gemaakt te worden zodat de molen het water weer kan lozen op de boezem.

Maar hiervoor is wel een vergunning nodig van het waterschap. Uit eigen ervaring weet ik dat, in ons geval, het Hoogheemraadschap Noord Kennemerland niet staat te springen om een dergelijke ingreep toe te staan. Allereerst heeft dat te maken met de kwetsbaarheid van dijken, maar daarnaast zit men ook niet te wachten op een molenaar die op eigen houtje zit te rommelen aan het waterpeil. Maar met veel geduld is het ons uiteindelijk wel gelukt om een vergunning te krijgen en zijn er gewoon goede afspraken gemaakt.

Tussenoplossing

Een andere mogelijkheid is echter wat wij als tussenoplossing bij de Twuyvermolen hebben toegepast, namelijk het aanleggen van een rondmaalcircuit. Met behulp van een hele dikke pijp werd het opgemalen water teruggevoerd naar een slootje dat in verbinding staat met de sloot waar het water door werd aangevoerd. Een aardige (en goedkopere) oplossing waarmee de molen, inclusief het maalwerktuig (in ons geval de vijzel) volledig kan draaien. Zeker bij een sterkere wind is het

prettig als de molen 'in zijn werk' kan draaien en zo meer weerstand heeft. Ook voor het behoud van de houten vijzel is het een goede zaak dat hij regelmatig kan draaien.

Problemen met de aanvoer

Naast problemen met de afvoer van het water en de aansluiting op de boezem, kan het zijn dat er een slechte aanvoer van water is. Ik ken voorbeelden waarbij de molen helemaal is afgesneden van watertoevoer, zoals bijvoorbeeld de molen in Waarland die als een soort vis op het droge staat. Maar meestal gaat het om een verminderde toevoer.

Vaak heeft dit te maken met het feit dat sloten zijn gedempt in verband met het verkavelen van land. Ook komt het voor dat er bijvoorbeeld een weg is aangelegd en het water door een duiker moet. Die duikers zijn, zoals bij onze molen, soms aan de kleine kant. Om de aanvoer van het water te vergroten zou in ons geval eigenlijk of een veel grotere duiker of een brug aangelegd moeten worden. Dit is een tamelijk kostbare ingreep en vereist de medewerking van bijvoorbeeld gemeente of provincie.

Werkzaamheden herstel voorwaterloop.

De inlaatklep is geautomatiseerd en voorzien van een zonnepaneel.

Uiteindelijk is er bij de Twuyvermolen voor gekozen om een inlaat te maken vanaf het kanaal, vlak naast de nieuwe voorwaterloop. Wanneer de molen water uitmaalt kunnen we de inlaat handmatig openzetten en stroomt er weer water terug de polder in. Als het water door bijvoorbeeld aanhoudende regen of clusterbuien wat hoger komt te staan in de polder, dan kunnen we uitmalen en een bijdrage leveren. In andere gevallen kunnen we dus extra water inlaten om zo toch de molen in zijn werk te kunnen laten draaien.

De aanleg van een inlaat was overigens een harde eis van het waterschap om überhaupt vergunning te kunnen krijgen om door de dijk te gaan. Aandachtspuntje bij het aanleggen van een dergelijke inlaat is wel dat de capaciteit groot genoeg moet zijn. Wij merken met regelmaat dat de inlaat de molen niet bij kan houden. Het waterpeil in de aanvoerslootjes daalt dan toch nog erg snel wanneer de molen

ruim 50 kubieke meter water per minuut uitspuwt.

Overige situaties

Naast de veel voorkomende problemen van te weinig of geen aanvoer van water, of het niet kunnen lozen van het water zoals wij die tegenkwamen, zijn er natuurlijk nog meer situaties denkbaar waarin een watermolen niet optimaal kan functioneren. Ik denk bijvoorbeeld aan een molen bij ons in de buurt die volledig maalvaardig is, maar te maken heeft met een geautomatiseerd gemaaltje vlak naast de molen. Als het waterpeil stijgt en de molen dus lekker zou kunnen gaan uitmalen, slaat het gemaaltje automatisch aan. Gelukkig is in overleg met het Hoogheemraadschap afgesproken dat de molenaar het gemaaltje ook zelf uit mag zetten als hij wil gaan draaien. En zo zie je dat er eigenlijk voor elk probleem wel een oplossing is en je de waterbiotoop naar je hand kunt zetten. Dit kan mits

je goed in gesprek blijft met het waterschap en ander overheidsinstanties en uiteraard als er genoeg geld beschikbaar is.

Een lange adem

Naast de aandacht voor de molenbiotoop zou ik pleiten voor een onderzoek naar de verschillende waterbiotopen en extra aandacht willen vragen voor het oplossen van knelpunten. Bij de Twuyvermolen zijn de besprekingen over het weer maalvaardig maken van de molen al in de jaren '70 begonnen. Toen wij in 2014 de molen kochten zijn we meteen in gesprek gegaan met het Hoogheemraadschap, Maar uiteindelijk heeft het nog tot 2024 geduurd voordat de plannen gerealiseerd konden worden. Een lange adem is dus noodzakelijk. Maar in het kader van duurzaamheid (wat molens uitmalen kost het waterschap geen energie) en in het belang van het behoud van historisch cultureel erfgoed is het de inspanningen meer dan waard!

IN DE ROUW

Gildelid Peter de Moes overleden

Eind april is Gildelid Peter de Moes overleden op 94-jarige leeftijd. Peter was tot zijn 75ste verjaardag een enthousiaste en kundige molenaar. Op die dag is hij gestopt, omdat dat destijds de maximumleeftijd was om verzekerd te kunnen zijn. Dat stoppen heeft hij rigoureus gedaan: hij heeft de deur van de Westveense Molen achter zich dichtgetrokken – en zo is het gebeven.

Dit betekende echter geen afscheid van de molenwereld, want hij was al enige tijd

vrijwilliger bij de Stichting Molendocumentatie. Daar zette hij het krantenarchief op poten. Dit archief loopt van de oprichting van Vereniging De Hollandsche Molen in 1923 tot rond het jaar 2000, toen de meeste krantenartikelen digitaal beschikbaar kwamen. Sindsdien zijn die te vinden op www.allemolens.nl.

Vele jaren heeft Peter bij het Gilde zijn beste krachten gegeven aan de lesstofcommissie, onder andere met zijn goede vriend Gerrit Pouw, de tekenaar van alle afbeeldingen in de lesboeken.

In het vierde nummer van de Gildebrief van 1993 komen we de naam van Peter voor het eerst tegen als redactielid. In hetzelfde nummer staat ook een artikel van zijn hand onder de titel *Standerdmolens Sterven Staande*.

Vanaf 1996 werd hij de spil in het web van de Gildebrief: vanaf dat moment was hij de man naar wie alle redactionele artikelen konden worden gestuurd.

Het laatste nummer waarin Peter in de Gildebrief vermeld staat, is nummer 2 van 2001, met daarin zijn bijdrage over het Bertongevlucht – een stuk dat ook nu nog het lezen meer dan waard is.

Voor al zijn bijdragen in de molenwereld werd hij op 26 april 2022 terecht benoemd tot ridder in de orde van Oranje Nassau.

Het was altijd heel fijn om met Peter samen te werken: altijd goedgehumeurd en met een heel bijzondere humor. Als zijn ogen extra begonnen te stralen, wist je dat er een rake en/of vrolijke opmerking zou volgen. Er is heel wat afgelachen, en dat zijn dan ook de momenten die onmiddellijk naar voren komen als je aan hem denkt.

Als er iets was, kon je altijd op hem rekenen. Kortom: van een fijn mens hebben we afscheid moeten nemen, en degenen die met hem hebben samengewerkt zullen hem niet gauw vergeten.

Erk Stoop

Risicovolle weerfenomenen voorspellen

Door: Victor Reijs

Het voorspellen van het weer op een draaidag is een populair gespreksonderwerp onder molenaars. Regen en wind bij een standaard lagedrukgebied zijn doorgaans niet direct risicovol. Maar sommige verschijnselen, zoals troggen en vores, kunnen zich onverwacht en hevig voordoen – met potentieel gevaarlijke gevolgen.

Er is al veel waardevols geschreven over het weer, zoals in de Gildebrief van juni 2025. Toch ontbreekt vaak een duidelijk overzicht van de risicovolle weerfenomenen: een soort Risico-Inventarisatie & -Evaluatie (RI&E) specifiek voor molenaars. Twee vragen staan daarbij centraal:

1. Wat is het mogelijke risico voor molenaar of molen?
2. Hoe onverwacht of hevig kunnen de effecten zijn?

Omdat het voor de veiligheid vooral belangrijk is om het risico tijdig te herkennen – zodat maatregelen genomen kunnen worden – is de kans dat zo'n risico daadwerkelijk optreedt (wat per seizoen verschilt) van minder belang.

Korte geschiedenis van troggen en vores

In *De molen in ons volksleven van Dicker Caarten* (1958, hoofdstuk 11) komen begrippen als windkracht, storm, onweer, buien en ijzel uitgebreid aan bod. Troggen en vores worden echter nog niet genoemd; deze termen verschenen pas vanaf de jaren 1980 op weerkaarten, aangeduid met blauwe of rode lijnen zoals op deze KNMI-kaart. Pas in de jaren 2000 raakten ze in bredere kring in gebruik, ook onder weeramateurs en later onder molenaars. Het *Handboek Windmolenaar* (2023, paragrafen 8.5.6 en 8.5.7) besteedt inmiddels wél aandacht aan deze verschijnselen. Ook Watts *Instant Weather Forecasting* (2007) biedt een waardevolle aanpak, door wolkenfoto's te koppelen aan weerkaarten voor een breder inzicht. Helaas komen troggen en vores daarin nog niet expliciet aan bod.

Hoe herken je risicovolle weerfenomenen?

Er zijn verschillende manieren waarop een molenaar risicovol weer kan herkennen:

- Door een weerkaart te bestuderen.
- Door het landelijke (bijv. samengesteld door David Henneveld) of regionale weerbericht te volgen.
- Door lokale waarnemingen op de molen zelf (wolken, luchtdruk, temperatuur, windrichting en –snelheid).
- Door ervaringen en indrukken uit te wisselen met collega-molenaars.
- Door enige theoretische kennis om verbanden te kunnen leggen.

Door deze middelen te combineren en ervaring op te bouwen, kun je onverwachte weersveranderingen beter voorspellen en beheersen.

Overzicht van risicovolle weerfenomenen

Onderstaande lijst is niet volledig en de gevolgen van deze verschijnselen zijn nooit met 100% zekerheid te voorspellen. Wees daarom altijd alert.

Stormdepressie

Een zeer actief lagedrukgebied, vaak met een naam, brengt stormachtige winden (vanaf windkracht 8) en veel neerslag. Volg het weerbericht en –kaart nauwlettend. Weet bij welke windkracht het risico op schade te groot wordt voor je molen.

Ijzel

Ijzel veroorzaakt spekgladde stellingen en ijsafzetting op de wieken. Draai bij ijzel in principe niet. Als de molen al draait, kan soms worden doorgedraaid; ijzel duurt meestal maar enkele uren. Pas op: het risico voor de molenaar is aanzienlijk.

Vore

Een vore is een storing in warme lucht vóór een koufront, vaak met onweersbuien en krachtige (val)winden. Zware buien kunnen zich snel ontwikkelen. Draai met uiterste voorzichtigheid. Wees voorbereid: zeil op tijd af, leg de molen aan de ketting, en leg een bliksemafleider aan.

Trog

Een trog brengt (onweers)buien en mogelijke zware windvlagen door binnenstromende koude lucht na een koufront of occlusie. Ook hier geldt: draaien is mogelijk, maar wees alert. Zeil tijdig af, leg de molen aan de ketting en breng een bliksemafleider aan.

Lagedrukgebied

Een standaard lagedrukgebied bevat meerdere fronten (kou-, warmte- en occlusiefront) en veroorzaakt vaak (buiige) regen en windsprongen. Vooral als de kern over de molen trekt, kan de wind onverwacht draaien. Zorg ervoor dat de molen niet andersom gaat draaien; krui of zwicht zo nodig.

Enkele aanbevelingen

Meer kennis over de theorie achter deze weersverschijnselen helpt molenaars bij het herkennen en inschatten van risico's. Een praktische aanbeveling zou zijn om wolkenfoto's van gevaarlijke weersituaties (wat je ziet) te koppelen aan weerkaarten (wat eraan komt).

Ook het gebruik van kleurcodes – groen, geel, oranje, rood – kan nuttig zijn om de mate van risico snel te kunnen inschatten (zoals bijvoorbeeld bij een naderende occlusie of trog).

Dank aan iedereen die al feedback heeft gegeven. Verdere opmerkingen of aanvullingen blijven welkom via mijn media:

molen.victor.reijs@gmail.com

www.archaeocosmology.org/eng/weer.htm#

Risico

Lei van de Winkel, de molenprof uit Stramproy

Herinneringen aan de eerste instructeur van Limburg

Door: Marko Barendregt, voorzitter afdeling Limburg

In oktober 1975 doen de eerste Limburgse vrijwillige molenaars examen. De komende maanden viert de afdeling Limburg van het Gilde van Molenaars dit jubileum. In dit artikel eren we de man bij wie het allemaal begon: Lei van de Winkel, de eerste instructeur van Limburg. Met zijn inzet en menselijke betrokkenheid heeft "Lei de molenprof van Stramproy" het fundament gelegd voor de opleiding voor molenaars in Limburg.

Molenstichting Limburg

In de jaren zestig en zeventig ontstaan in veel provincies molenstichtingen. Limburg volgt in 1971 met de oprichting van de Molenstichting Limburg. Al snel groeit het besef: molens blijven het beste behouden als ze draaien. Maar wie leert de kunst? De bestaande opleidingscentra van het Gilde van Molenaars liggen boven de Moerdijk – veel te ver.

In Stramproy staat de pas gerestaureerde standerdmolen Sint Jan, eigendom van de gemeente. Vlak daarnaast woont Lei van de Winkel, voormalig vakmolenaar en in het dorp bekend als "Lei de Mulder". De burgemeester – tevens voorzitter van de molenstichting – ziet in hem de ideale instructeur.

Maar Van de Winkel zegt nee. "Een school met leerlingen? Dat zie ik niet zitten." Ook zijn vrouw Mieke protesteert: "Ge hebt genoeg armoede geleden op die molen. Wat ga je op je oude dag nog op de hals halen?"

Een molenaarsleven achter de rug

Lei van de Winkel is een man met molenbloed. Zijn vader was molenaar, zijn broer nam het

stokje over toen hun vader vroeg overleed. In 1908, op dertienjarige leeftijd, wordt Lei knecht bij zijn broer. Tien jaar later overlijdt zijn broer aan de Spaanse Griep en neemt Lei het werk over.

Hij maakt veel mee: dubbele boekhouding in de oorlog en het gebruik van wickstanden als waarschuwingssignaal voor de buurmolen in Tungalroy als de Duitsers weer komen controleren. Een tragisch ongeval met een buurmeisje dat achter een bal aanrent en door de wick gegrepen wordt. In een stormnacht in november weet hij samen met zijn vrouw – in onderbroek – de op hol geslagen molen op het nippertje te redden van brand.

In de jaren '60 valt het maalbedrijf stil en gaat Van de Winkel met pensioen. Toch laat hij de molen nog geregeld draaien.

Toch overstag

In 1971 is Lei 76. Hij ziet het dus niet zitten om aan een nieuw avontuur als instructeur te beginnen. Maar als de burgemeester, een ingenieur van de Waterstaat en een 'hoge Piet van boven de Moerdijk' op bezoek komen, zwicht hij: "Je eigen burgemeester kun je moeilijk iets weigeren." En: "Het is toch zonde als gerestaureerde molens weer vervallen." Op 29 september 1971 wordt zijn aanstelling officieel. Hij krijgt 12,50 gulden per lesdag, met een maximum van 40 dagen per jaar. Een maand later kondigt het Limburgs Dagblad de start aan van de opleiding op de Sint Jan: het eerste opleidingscentrum in Limburg is een feit.

De 'jongens'

De eerste leerlingen zijn veelal jonge mannen, vaak begin dertig. Lei noemt ze 'de jongens'. Die geuzennaam dragen ze met trots. Leerling Gerie Fijen refereert in meerdere toespraken aan "Wij, Uw jongens, Uw leerlingen".

Koffie en knapkoek

De opleiding vindt niet alleen plaats op de molen, maar ook bij Lei thuis, veertig meter verderop. Daar schenkt zijn vrouw Mieke koffie, serveert ze knapkoek en wordt er gepraat en gelachen. De burgemeester schuift er soms ook aan. Lei houdt vanuit zijn stoel het draaien van de molen in de gaten.

Jan van Woezik, sinds 1972 leerling, herinnert het zich goed: "Het was er altijd veel te gezellig. We hadden helemaal geen zin om op examen te gaan. Eigenlijk hebben we daar veel te lang rondgehangen." Vier jaar, om precies te zijn. Pas in 1975 maken de eerste vier leerlingen van Lei van de Winkel zich op voor het examen. In een krantenartikel in het Limburgs Dagblad wordt hij dan "de molenprof" genoemd, een eretitel die al snel een standaard bijnaam van hem wordt.

Limburgs Dagblad 10 november 1971

Van de Winkel (midden) met zijn eerste leerlingen te gast in de Torenmolen in Gronsvelt (Archief Molenstichting Limburg)

Vader en zonen in 1979, v.l.n.r.: Jacques, Lei en Frits van de Winkel. Jacques en Frits hebben na de dood van Lei van de Winkel de molen nog vaak laten draaien (Foto: Leen van Aalsburg)

Tijdelijk afscheid

Terwijl de eerste leerlingen zich eindelijk voorbereiden op het examen, moet Lei noodgedwongen stoppen. Een hartinfarct dwingt hem tot rust. Tijdens zijn herstel slagen zijn eerste vier kandidaten op De Raaf in Ravenstein. Bij zijn afscheid krijgt hij van zijn leerlingen een reisje aangeboden naar molens in Holland ("vergeet uw camera niet"). De Molenstichting schenkt hem een fles cognac – vandaag de dag misschien een wat merkwaardig cadeau voor iemand die net een hartinfarct heeft gehad.

Heropstart van de opleiding

Gelukkig herstelt Lei snel. Al vrij snel lezen we in het bulletin van de Molenstichting Limburg: "De rustperiode die de Heer L. van de Winkel uit Stramproy was opgelegd – zeer tegen de zin in overigens van de alom bekende Lei – is voorbij. Gelukkig. Gelukkig in de eerste plaats voor de Familie van de Winkel en in de tweede plaats voor hen, die de molens en hun betekenis in het landschap wensen te doorgronden." Zijn terugkeer markeert niet alleen een persoonlijk herstel, maar geeft ook de Limburgse molenwereld weer nieuwe adem. Zijn her-nieuwde inzet zorgt tegelijk ook voor een belangrijke verbreding van de opleiding in de

trokken. Zo groeit Stramproy uit tot een alomvattend opleidingscentrum met drie verschillende typen molens. Van de Winkel gaat samenwerken met Jac Nijs, zoon van de laatste beroepsmolenaar van De Nijverheid. Een bijzondere leerling in deze tweede lichting is zijn eigen zoon Jacques van de Winkel. Wanneer Jacques in 1978 slaagt, is hij de eerste gediplomeerde molenaar van de familie.

Overlijden van Van de Winkel

Op 24 juli 1980 overlijdt Lei, 85 jaar oud. "Als het maïs afaat, dan ga ik ook," zei hij – en zo gebeurde het. Zijn bidprentje spreekt van een rustige oude dag. Op de voorkant staat de Sint Jan met halve zeilen in feeststand.

Op Nationale Molendag 1990, tien jaar na zijn overlijden, krijgt Lei een bronzen borstbeeld bij de Sint Jan. Stramproy is daarmee, voor zover bekend, de eerste gemeente in Nederland die een specifieke molenaar met een beeld eert.

Herinneringen aan Lei van de Winkel

Voor het boek over de beginjaren van het Gilde in Limburg hebben we de tien ooggetuigen geïnterviewd die in de jaren zeventig nog hebben geleest bij Van de Winkel. Steevast roemen zij Van de Winkel als een gemoedelijke, rustige, geduldige man. Jac. Verbeek bijvoorbeeld, zelf opgegroeid op een molen, merkt op dat hij hem nooit boos heeft gezien, ook niet als je een flater maakte.

Allemaal herinneren ze zich de koffie (met een schepje Buisman), de discussies en de koek bij Van de Winkel thuis. "De helft van de tijd zaten we bij Lei binnen – veel te gezellig." De fotoboeken over molens komen regelmatig op

tafel en leiden tot levendige discussies. Van de Winkel houdt zich daarbij lang afzijdig, laat iedereen zijn mening geven en vertelt pas daarna hoe het werkelijk zit.

Of de sterke verhalen. Zoals een kapelaan met een zwarte toga aan, die als hij naar de kerk rijdt, ook even de molen aandoet. Van de Winkel geeft hem een gemoedelijke schouderklop, maar wel met witte meelhanden. Even later loopt de nietsvermoedende kapelaan zo de kerk in.

Molenfeesten Stramproy en 70-jarig molenaars-jubiläum Lei van de Winkel. Leerling van het eerste uur Gerie Fijen feliciteert Lei en Mieke van de Winkel (Bron: fotoalbum Cor van de Winkel)

Limburgs Dagblad 17 oktober 1975

Of die keer dat een dorpsgenoot zijn geit met geitenkar even vastbindt aan het gevlucht op een zo goed als windstille dag. Het gevlucht staat stil, maar de vang is wel gelicht. Als ze weer beneden komen, horen ze de geit luidkeels mekkeren. De geit is al half omhoog ge-

trokken: hij kan nog net met zijn achterpootjes bij de grond.

Activiteiten rondom 50 jaar Limburgse mulders

Met het jubileum van 50 jaar Limburgse molenaars kijken we terug op een halve eeuw ambacht en liefde voor het vak. Het jubileum is ook een ode aan het besef dat pioniers als Van de Winkel het verschil kunnen maken. Wat besong met een gepensioneerde molenaar die ei-

genlijk geen instructeur wilde zijn, groeide uit tot de huidige bloeiende opleidingspraktijk voor molenaars in Limburg.

Anekdoten over Van de Winkel en de andere molenpioniers in Limburg komen uitgebreid aan bod in het boek "De beginjaren van het Gilde in Limburg (1971-1981)". Het boek is vanaf eind september verkrijgbaar bij de afdeling Limburg van het Gilde van Molenaars. Daarnaast is vanaf eind september de ten-

toonstelling '50 jaar Limburgse mulders' te zien in het Meulehuuske naast de Sint Jan: de plek waar het ooit begon. Houd voor de openingstijden de website www.limburgsemolens.nl in de gaten.

Op zondag 5 oktober openen bijna alle molens in Limburg hun deuren tijdens de Limburgse Molendag. Ook deze dag heeft het thema: 50 jaar Limburgse Mulders.

Borstbeeld van Lei van de Winkel bij de Sint Jan in Stramproy (foto: Marko Barendregt)

Lei van de Winkel bij "zijn" Sint Jan (Foto: Arie de Koning, 1 juli 1980, Collectie De Hollandsche Molen via allemolens.nl)

Cover boek

Koning

MOLENZEILEN

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk

Jelle Koning
Tel. +31 6 15107316
info@koning-molenzeylen.nl

www.koning-molenzeylen.nl

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER
voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-stentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Bouw je eigen molen

Door: Michel Dellebeke – Voorzitter Afdeling Zeeland en instructeur.

Theorie hoeft niet te duizelen

De hoeveelheid theorie in de opleiding tot molenaar is niet gering – zeker als je alles snel onder de knie wilt krijgen. Maar dat hoeft helemaal niet overweldigend te zijn. Door de lesstof gefaseerd aan te bieden, krijgt alles langzaam vorm en gaat het écht leven, in plaats van dat het voor je ogen begint te tollen. Want draaien, dat moet het gevlucht doen – niet je hoofd!

In Zeeland bieden we de theorie daarom stap voor stap aan, vaak in combinatie met inspirerende praktijkdagen. Onlangs voegden we daar een leuke en leerzame praktijkopdracht aan toe: bouw je eigen molen.

Een molen bouwen – op papier

Hoe weet je of alle kennis uit de lessen goed is blijven hangen? In een molen grijpt alles in elkaar: onderdelen hebben een functie, een reden, een geschiedenis. Om dat inzicht te verdiepen, organiseerden we tijdens een theorieavond een oefening in groepsverband. We mengden pas geslaagden, MIO's, jongeren en ouderen door elkaar.

De insteek? Elk groepje had zogenaamd de Staatsloterij gewonnen. En ja, wat doe je als échte molensliefhebber met te veel geld? Precies – je bouwt een molen! Maar wat voor molen?

Goed? Fout? Of goed fout?

Alles was mogelijk. Er waren geen 'goede' of

'foute' antwoorden, hooguit 'goed foute' ideeën. De fantasie kreeg de vrije loop, maar je moest wel uitleggen waarom je bepaalde keuzes maakte.

Om richting te geven, hadden we een invulformulier gemaakt. Instructeurs liepen rond om vragen te beantwoorden en te helpen. We dachten dat iedereen in tien minuten wel klaar zou zijn. Daarin onderschatten we onze deelnemers! De groepjes gingen er serieus mee aan de slag. Er werd nagedacht, overlegd, gediscussieerd en uiteindelijk – ontworpen.

Waar moet je allemaal aan denken?

We vroegen naar van alles: het type molen, functie, locatie, grootte, wielsysteem, vangstelsysteem, inrichting, gebruik van touwen of kettingen, en meer. Na een korte pauze keken we samen een film over molenbehoud. Dat leverde opnieuw gespreksstof op:

Moeten molens weer verplaatst kunnen worden? Moeten ze altijd bedrijfsvaardig zijn? En naar welke periode restaureer je eigenlijk? Ondertussen verwerkten wij de gegevens, zodat we de ontwerpen gezamenlijk konden bespreken.

Zoals gezegd: er was geen goed of fout. Maar hadden de teams overal over nagedacht? Fokken op een molen is leuk, maar doe je dat met of zonder regelkleppen? En hoe bedien je die dan? Hoe zet je zo'n molen weg? Wordt er getoet op historische kenmerken en regionale bouwstijlen?

Verrassende resultaten

Er kwamen verrassende ontwerpen tevoorschijn. Zo ontwierp een groep een wipstelling-molen op Vlieland, uitgerust met Bilau- en Ten Have-wieken, ingericht als koffie- én oliemolen. Een ander team bedacht een olie-zaag-

molen aan het Veerse Meer, voorzien van een duimvang om snel te kunnen stoppen. Puur voor het toerisme ontwierp men een stellingmolen met een stellinghoogte van 15 meter, zelfzwiching en een hardhouten keerkuip. Ook de beoordeling leverde leerzame gesprekken op: Waarom kies je voor een Engels kruiswerk bij een pelmolen? Waarom een stelling van eikenhout? En waarom een sleepluiwerk dat je tegen een luitafel omhoog trekt?

Opvallend was dat bijna alle deelnemers hun molen wilden voorzien van een ruimte om op te warmen en koffie te drinken. Een waardevolle les, die we meenemen in gesprekken met eigenaren en provincie. Als Gilde willen we immers goede molenaars opleiden – en die verdienen een goede werkplek. Molenbehoud begint met een goede molenaar. En als die molen 'van jezelf' is, ga je er net even zorgvuldiger mee om.

Wat opviel, was dat veel teams bewust nadenkten over veiligheid en bedieningsgemak. Ook historische inpassing kreeg aandacht. Dat toont dat theorie en praktijk in de hoofden van de deelnemers al goed samenkomen. Het molenaarsvak is in de eerste plaats een praktische bezigheid, die pas later theoretisch is onderbouwd. Maar niets op een molen is zonder reden. Handel en werk dus bewust met een molen – dat is wat we (in Zeeland) willen meegeven.

Tot slot

Het was een gezellige en vooral leerzame avond, waarin theorie en creativiteit prachtig samenkwamen. De oefening liet zien dat molenkennis niet alleen in het hoofd zit, maar ook in het hart.

Mocht je belangstelling hebben voor onze methode. Je kunt het invulformulier bij ons opvragen: opleiding@zeeuwsemolens.nl

Hoogtetroggen en convergentielijnen: dezelfde wolken, andere buien?

Door: David Henneveld

Hoogtetroggen en convergentielijnen veroorzaken buien. Zijn dit echter dezelfde soort wolken en buien? Deze interessante vraag kreeg ik onlangs binnen, en ik wil er graag dieper op ingaan.

Een hoogtetrog is een bel met extra koude lucht op grotere hoogte (meestal 4–7 km hoogte) die overtrekt. Het is een gebied met een (licht) onstabiele atmosfeer.

Hoogtetroggen worden op weerkaarten weergegeven door een blauwe lijn achter een koufront.

Convergentielijnen daarentegen worden weergegeven als een rode lijn, en bevinden zich in de warme sector van een lagedrukgebied – dus vóór het koufront.

Een convergentielijn is een uitloper van een depressie die bestaat uit een smalle zone waar luchtstromen horizontaal naar elkaar toe bewegen (convergeren). Omdat de lucht nergens anders heen kan, wordt deze gedwongen omhoog te stijgen. Het is een gebied met een zeer onstabiele atmosfeer.

Beide storingen horen bij een lagedrukgebied en leiden vaak tot het ontstaan van buien,

zoals Cumulonimbus (CB) en Cumulus Congestus (Cu Con) – de hoog opbollende stapelwolken. Hoewel het dus om dezelfde wolken-typen gaat, zit er een groot verschil in de buien die deze storingen opleveren.

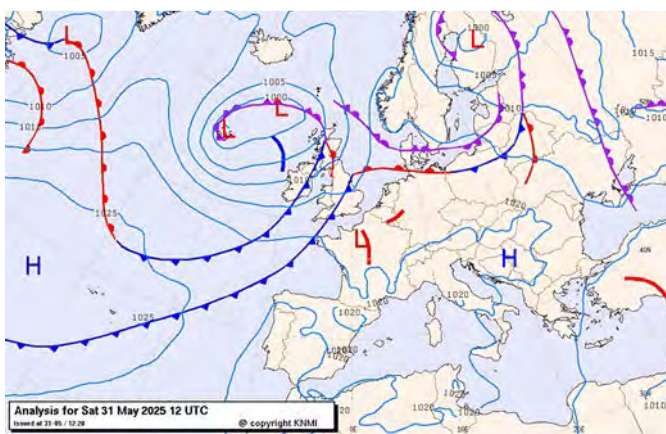
In het algemeen geldt: hoe hoger buien de atmosfeer in kunnen groeien, hoe zwaarder ze worden. De kans op onweer, hevige neerslag en windstoten neemt dan toe. Voor onstabielheid is het belangrijk dat het temperatuurverschil zo groot mogelijk is tussen de wolkenonderkant en het aambeeld dat tegen de tropopauze zit aangeplakt. Vooral warme lucht helpt dan extra mee: lucht met een grondtemperatuur van 30 graden stijgt veel makkelijker op dan lucht van 15 graden boven zee.

Convergentielijnen komen vooral voor in het warmere seizoen, bij voorkeur boven land, en meestal bij een stroming tussen zuidwest en zuidoost. Rond deze lijnen is de atmosfeer zeer onstabiel, vaak tot wel 12 à 13 kilometer hoogte – daar bevindt zich dan de tropopauze, die als het ware het 'weerplafond' vormt, waar geen bui doorheen komt. Op die hoogte vriest het circa 65 tot 70 graden. Convergentielijnen gaan altijd gepaard met een wind-

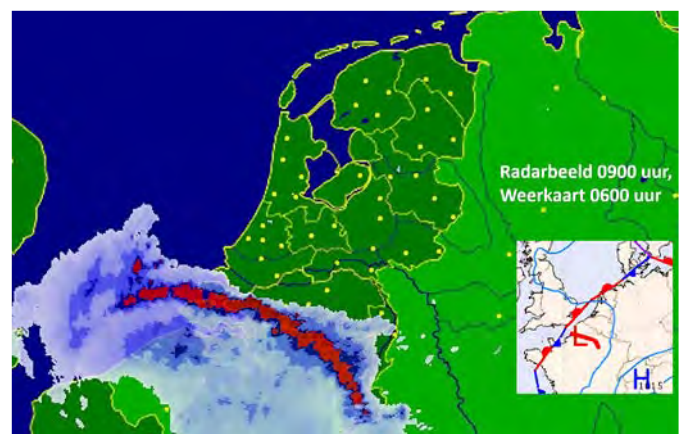
sprong, die de lucht dwingt op te stijgen. Zo ontstaan er reusachtige stapelwolken.

Zodra deze wolken zich vormen, kunnen ze in hoog tempo doorgroeien tot aan de tropopauze: massieve wolken tot bijna 13 kilometer hoog. De groeisnelheid van zulke stapelwolken kan oplopen tot 500 meter per minuut. Binnen een half uur ontwikkelt zich dan uit het niets een zware onweersbui. Zulke buien gaan vaak gepaard met forse aambeelden, intens onweer, wolkbreuken, hagel en zware tot zeer zware windstoten, die soms windsnelheden van meer dan 120 km/uur bereiken. Ook windhozen en rolwolken kunnen optreden – vaak gepaard met spectaculaire luchten. In die zin zijn convergentielijnen te vergelijken met een kruitvat met een lont: er lijkt niets aan de hand, tot het plotseling losbarst.

Wanneer buien zich langs een convergentielijn oplijnen, spreken we van een squall line: een zware buienlijn die soms meer dan 150 kilometer lang is en lokaal voor verwoestend weer kan zorgen. Convergentielijnen ontstaan geruisloos aan het aardoppervlak. Het venijn zit in het feit dat ze lange tijd inactief kunnen

Afbeelding 1: Een radarbeeld toont een duidelijke squall-lijn die vanuit België binnenkomt. Op de weerkaart valt de convergentielijn samen met de lijn op de radar.

Afbeelding 2: Een weerkaart toont twee convergentielijnen: één boven Frankrijk en één boven de Ardennen. Zulke lijnen nabij Nederland vragen altijd om extra aandacht. Nabij noordwest Ierland bevindt zich een hoogtetrog.

Afbeelding 3: Op 31 mei ligt er een convergentielijn over Limburg, met een duidelijke windsprong en bijbehorende windkracht in Bft. Je ziet dat er weinig wind nodig is om binnen een half uur (17.45-18.15) zware buien met onweer te veroorzaken. Op de KNMI-radar markeert zwart de gebieden waar wolkbreken vallen.

blote oog. Convergentielijnen worden altijd weergegeven op weerkaarten, en niet zelden worden er bijbehorende waarschuwingen in de vorm van code geel, oranje of zelfs rood afgegeven.

Op 31 mei jongstleden lag er een convergentielijn boven Midden-Limburg. Tegen de

Deze hoogtetroggen komen het hele jaar voor. Achter een koufront krimpt de luchtdruk, waardoor ook de tropopauze (fors) daalt, tot op zo'n 5 à 7 kilometer hoogte, veel minder hoog dus dan bij convergentielijnen. Daar ligt de temperatuur doorgaans tussen de -35 en -50 graden, afhankelijk van het seizoen.

De buien die dan ontstaan kunnen dus ook maximaal 5 tot 7 kilometer hoog worden – bijna de helft minder dan bij buien langs convergentielijnen. De aambeelden (de buientoppen) zijn dan ook minder koud. Deze buien groeien langzamer, veroorzaken zelden wolkbreken, en komen vanaf de koudere zee het land binnen. Wel kan er onweer optreden, en soms vormen zich buienlijnen, maar dit alles is doorgaans veel minder heftig dan bij buien langs convergentielijnen.

Conclusie: beide storingen veroorzaken buien en dezelfde wolkentypen, maar de omstandigheden bij convergentielijnen (boven warm land, hoge grondtemperaturen, grote onstabieliteit tot op grote hoogte) zorgen voor veel zwaardere en heftigere buien.

IN DE VREUGD

Molen de Visscher in Goirle viert 150-jarig jubileum met 24-uurs molenmarathon

GOIRLE – Molen de Visscher viert dit jaar haar 150-jarig bestaan. De markante beltkorenmolen, gebouwd in 1875, staat nog altijd fier overeind in het centrum van Goirle en vormt een herkenningspunt in het dorp. Ter gelegenheid van dit bijzondere jubileum organiseert Stichting Akkermolens Goirle op vrijdag 26 en zaterdag 27 september een feestelijke molenmarathon, compleet met activiteiten voor jong en oud.

Waar de molen oorspronkelijk in het open veld stond, is zij inmiddels omringd door bebouwing. Toch draaien de wieken nog regelmatig. Molen de Visscher is de oudste van de twee molens in Goirle, naast molen De Wilde, en is samen met deze collega-molen eigendom van de gemeente. Beide molens worden beheerd door Stichting Akkermolens Goirle en zijn aangewezen als rijksmonument.

De molen is vernoemd naar de familie De Visscher, die al sinds de vroege 19e eeuw actief was bij de molen in Goirle. Tot aan de verkoop van de molen aan de gemeente in 1963 is

deze altijd in handen geweest van een telg uit de molenaarsfamilie. De laatste beroepsmolenaar was Jan de Visscher. Na jaren van stilstand wordt de molen sinds 1997 weer onderhouden en beheerd door de Stichting Akkermolens Goirle. In 2022 kreeg de molen een nieuw gevlucht, waarmee zij weer klaar is voor de toekomst.

24 uur draaien – het jubileumweekend

De jubileumviering vindt plaats van vrijdag 26 september 16.00 uur tot zaterdag 27 september 16.00 uur. In deze 24 uur wordt een molenmarathon gehouden, waarbij de molen – bij voldoende wind – onafgebroken zal draaien. Rondom dit bijzondere moment zijn diverse activiteiten georganiseerd:

- Op zaterdagmiddag bakt de bakker uit Riel – waarvoor de molen nog steeds graan maalt – verse koekjes bij de molen.
- Bezoekers kunnen meedoen aan een prijsvraag: wie raadt het juiste aantal omwentelingen van de wieken tijdens de 24-uursmarathon?

- De molenaars en vrijwilligers geven uitleg over de werking en geschiedenis van de molen, en er is volop gelegenheid om een kijkje te nemen in en rondom het monument.

Iedereen is van harte welkom om een bezoek te brengen aan dit unieke erfgoed tijdens het jubileumweekend. De molen is 24 uur lang geopend voor publiek.

Onderzoek 'Molens in crisistijd' bijna afgerond

Door: Harm Jan Korthals Altes, molenaar te Werkhoven (Utrecht)

“Heb je wel eens nagedacht over een situatie waarin onze molens ineens weer belangrijk worden voor meelproductie of als hulpgemaal? Bijvoorbeeld als fabrieken en gemalen stilvallen door langdurige stroomuitval of energieschaarste? Wat zou jij doen als er dan een beroep op je wordt gedaan door burgers of een overheidsinstantie? Wat is er nodig om molens en molenaars paraat te maken én te houden voor een crisis, van welke aard dan ook?”

Deze tekst stond in het maartnummer van de Gildebrief, als aankondiging van een onderzoek dat liep van februari tot juni 2025.

De vereniging De Hollandsche Molen was samen met het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde opdrachtgever. Het Gilde van Molenaars zat in de begeleidingscommissie. De uitvoering was in handen van studenten van diverse opleidingen rond economie, management en hospitality aan Hogeschool Saxion in Deventer. Zij interviewden bijna 20 molenaars en moleneigenaren.

Het onderzoek begon met een bespreking van het Plan van Aanpak in maart 2025. Daarbij is de vraagstelling aangescherpt en besloten het onderwerp te beperken tot de rol van korenmolens in de Nederlandse voedselvoorziening. De rol van poldermolens als hulpgemaal bleef buiten beschouwing; dat zou een apart onderzoek kunnen worden.

In juni leverden de studenten hun rapport op, dat besproken werd in de begeleidingscommissie. Die was unaniem vol bewondering voor het vele verzamelde materiaal, de brede

aanpak en de heldere verslaglegging. Ook de aanbevelingen en het gefaseerde 'implementatieplan' zijn de moeite waard om verder te bekijken.

Tegelijkertijd oordeelde de commissie dat het rapport in zijn huidige vorm nog niet geschikt is voor publicatie, vanwege onnauwkeurigheden. Die betreffen onder meer de berekening van de maalcapaciteit van het korenmolenbestand en de gebruikte terminologie voor molononderdelen.

De studenten hebben hun opdracht afgerond en hun cijfer ontvangen. De taak om het rapport te verbeteren ligt nu bij de commissie. Daarna wordt het beschikbaar gesteld aan het gehele molenveld.

Wil je het rapport te zijner tijd ontvangen? Stuur dan een e-mail naar ondergetekende, secretaris van de commissie:
Harmjan.korthalsaltes@hotmail.com

REACTIES

Zwiepse molen (foto: Dick Brummelman)

Zeilveroering

Met belangstelling heb ik in Gildebrief 2 de discussie gelezen over zeilveroering en 'luie' molenaars. Maar hoe zit het met Ten Have-kleppen?

Wanneer wij onbelast draaien bij windkracht 2, gebruiken wij twee volle zeilen op de Oud-Hollandse wieken. Bij windkracht 3 vaak twee halve, en bij windkracht 4 worden de zeilen opgerold. Bij windvlagen gaan de kleppen open bij ongeveer zestig einden. Dan vangt dus één roede de volle kracht van de wind. Wij draaien nooit met volle of halve zeilen met zodanige wind dat de kleppen open gaan. Dat zou hetzelfde zijn als gas geven in de auto met de handrem erop.

Ik ben benieuwd naar de reacties op dit punt.

Hennie van Welbergen, molenaar op de Leeuw in Lettele en op de Zwiepse molen

Moulin du Cotentin (Fierville, Normandië)

Tijdens onze vakantie in Normandië bezochten we deze interessante windmolen met een Berton-wieksysteem en bediening via een grote spin. Het zwichten gebeurt met een ingenieus, meedraaiend differentieel dat de stang in de doorboorde houten bovenas laat draaien.

Bij een windkracht van rond de 50 km/uur maalt de molen 20-25 kg per uur – langzaam naar Nederlandse maatstaven, maar technisch fascinerend!

Marc de Hullu, MIO op korenmolen de Bouwing in Geldermalsen.

Brokvarn (Brugmolen) in Öxabäck

Op doorreis in Zweden stuitte we op deze gecombineerde zaag- en korenmolen. Schitterend gelegen, omgeven door prachtige natuur. Er is ook een korte wandelroute in de directe omgeving – wat wil je nog meer?

De Brokvarn is een historische watermolen en zaagmolen, gebouwd in 1932. Het complex ligt bij een oude brug over de Torestorsån.

Roel Kleen, molenaar op molen Massier in Nieuwleusen.

Moulin de Moidrey – Normandië

Marinus van der Sangen, molenaar op De Catharina in Schijndel, kwam tijdens een reis van Pontorson naar Mont-Saint-Michel de Moulin de Moidrey tegen. Deze ronde stenen windmolen uit 1806 heeft een werkend Bertongevlucht.

De molen is in bedrijf en toegankelijk voor bezoekers die meer willen weten over traditionele maaltechniek aan de Normandische kust.

Duitsland – Slot Sanssouci

Marinus van der Sangen, molenaar op de Catharina in Schijndel bezocht Slot Sanssouci in Potsdam, Brandenburg. Op het landgoed staat een monumentale windmolen die in de 18e eeuw werd gebouwd en later herbouwd. De molen is niet alleen een werkende molen, maar herbergt ook een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van molens in Duitsland en Europa.

Egeskov Mølle – Denemarken

Huib Vermue, molenaar op De 5 Gebroeders in Heinkenszand, trof in de buurt van het Deense Egeskov Slot een fraaie molen aan: de Egeskov Mølle. Deze achtkante molen uit 1855 is gebouwd in Nederlandse stijl en werd beroemd doordat hij in 1952 werd afgebeeld op het Deense tien-kronenbiljet. De molen is zowel zelfzwichtend als zelfkruierend. Vanwege de afbeelding op het bankbiljet wordt de molen in Denemarken ook wel de "Tien-kronen-molen" genoemd.

Nieuw-Zeeland

Lex Husaarts, MIO bij molen Windlust in Nieuwerkerk aan den IJssel, ontdekte tijdens zijn reis naar Nieuw-Zeeland in het plaatsje Foxton (Noordereiland) een Hollandse verrassing: een klassieke stellingmolen, in 2003 gebouwd door Vaags Molenwerken uit Aalten. De molen maalt graan, verkoopt typisch Nederlandse producten zoals drop, speculaas en beschuit en beschikt zelfs over een eigen eetgelegenheid: het "Molen Café", waar broodjes kroket op het menu staan.

Sta eens stil bij een malend koppel stenen!

Door: Pandse

Het heeft jaren geduurd voordat ik het malen met de steen echt begon te begrijpen, terwijl ik het toch zes van de zeven dagen deed. Nu mijn werkzame leven zijn einde nadert, wil ik proberen een deel van de inzichten die ik in de loop der tijd heb opgedaan, op papier te zetten.

De actoren

Alsof we het over een film hebben: welke 'acteurs' treden op als we een malende steen beschouwen? Ten eerste uiteraard de twee molstenen. Om het niet al te ingewikkeld te maken, ga ik uit van een koppel van gelijke aard: twee kunststenen of twee blauwe, goed gescherpt en correct afgesteld. Ten tweede de krachtbron: wind, water of een motor. Ten derde het maalgoed: tarwe, rogge of gerst – goed geschoond. Ten vierde het kaar en de schuddebak (of schoe). Ten vijfde de (eventuele) reguleur.

Vast toerental

Ruim honderd jaar geleden – zo schat ik – stapten veel molenaars niet alleen over op motorisch aangedreven stenen vanwege de beter beheersbare productiecapaciteit. Ook het maalproces zelf werd er een stuk eenvoudiger door.

Bij het malen op de motor zijn er minder factoren om rekening mee te houden. De stenen

draaien met een vast toerental, aangedreven door een motor – aanvankelijk een stoommachine, later vooral een dieselmotor en uiteindelijk de elektromotor.

Soms werd er zelfs geen gebruik gemaakt van een schuddebak, maar volstond een eenvoudige schuif in de toevoerpijp van het graan. Het constante toerental zorgde voor een gelijkmatige middelpuntvliedende kracht op het maalgoed.

De kwaliteit van het meel werd (behalve het scherpsel) voornamelijk bepaald door twee zaken: het regelen van de hoeveelheid toevoer en het instellen van de maalspleet – door het bijhouden of uitlichten van de steen. Natuurlijk moest er af en toe worden bijgesteld, bijvoorbeeld omdat een warme steen anders maalt dan een koude steen.

Watermolen

In veel gevallen is deze situatie ook van toepassing op korenmolens die met waterkracht werkten – uiteraard op voorwaarde dat er voldoende water beschikbaar was.

Wanneer de watertoevoer begon terug te lopen en het opgestuwde water minder kracht leverde, daalde het toerental van het rad. In tegenstelling tot een motorisch aangedreven molen kon dit niet met een schuif worden gecorrigeerd, maar moest men gebruikmaken van een

schuddebak. Die past zich 'automatisch' aan het toerental van de steen aan.

In Engeland heb ik eens een watermolen gezien die volledig was ingericht voor het malen van bloem, en waarin een reguleur werd gebruikt die werkte op de maalschuif! Dat was nodig, want de lichte schommelingen in de draaisnelheid van het

Alles wijst er op dat dit koppel ooit werd gebruikt om veevoer te malen van ongeschoond graan. De schuddebak kon in deze opstelling niet eens horizontaal hangen!

grote onderslagrad hadden direct invloed op de snelheid van de stenen en dus op de uitmaling.

Maar dan de wind

Hét karakteristieke kenmerk van het malen op windkracht is de onregelmatige draaisnelheid van de stenen. De wind kan per minuut of per kwartier veranderen, neemt gedurende de dag toe of af en kan zomaar ineens wegvallen – of juist té krachtig worden.

Toch heb ik het ook meegemaakt dat een oostenwind zó constant blies, dat het leek alsof er een motor aan de bovenas hing! Maar zulke dagen zijn de uitzondering. Het wisselende karakter van de wind – en dus van de aandrijving – stelt hoge eisen aan het vakmanschap van de molenaar én aan het koppel stenen met bijbehorende voorzieningen.

Het uitgangspunt is daarbij altijd geweest dat de klant een constante meelkwaliteit en -fijheid verlangt. Mensen zijn daarin doorgaans veel kritischer dan, bijvoorbeeld, varkens! De onregelmatige aandrijving van de stenen betekent dat het beschikbare maalvermogen

2 koppels 16der blauwe stenen zonder schuddebakken, boven de toevoerpijpen zat een verdeelklep.

voortdurend varieert — grofweg tussen de 0,5 en 20 kilowatt. Daarbij schommelen de toerentallen van ongeveer 5 tot wel 110 à 120 omwentelingen per minuut (bij een 17der). En soms, bij een stevige windstoot, zelfs nog meer. De waarde van goed functionerende remkleppen is dan ook nauwelijks te overschatten.

De middelpuntvliedende kracht

Er speelt echter nog een cruciale factor: de middelpuntvliedende kracht. Bij een steen die maar een paar slagen per minuut maakt, is het scherpstel van de steen volledig bepalend voor het transport van het maalgoed van het kropgat naar buiten. In dit geval is de middelpuntvliedende kracht vrijwel niet aanwezig.

Om het maaltechnische probleem dat hierbij optreedt beter te begrijpen, stel ik de volgende vergelijking voor. Stel dat er voor het fijnmalen van een korrel tarwe 10 cm² van de molensteen nodig is, met zowel looper als ligger samen. De langzaam draaiende, perfect strijkende looper schuift het al fijner wordende korreltje over de kerven en door de uitslagen van de ligger richting de kuip. Dit duurt even, maar het maalproces is wel goed!

Nu neemt de molen echter snelheid op en gaat de molen 80 enden maken. In een mum van tijd komt ons korreltje onder de steen door en heeft het door de enorme middelpuntvliedende kracht maar 2 cm² steen 'gevoeld'. Het resultaat is een scherp en grof meel.

Bijvoorbeeld, als de looper van 5 slagen per minuut ineens naar 100 slagen per minuut gaat, d.w.z. dat van 0,2 kW nu 15 kW vermogen beschikbaar komt, wordt de situatie duidelijk. In theorie zou een verdubbeling van het toerental een verdrievoudiging van het beschikbare vermogen betekenen. Gelukkig missen onze 'Hollandsche' molengevluchten het noodzakelijke rendement om deze extreme krachten volledig te benutten. Toch is het duidelijk: bij een vertienvoudiging van het toerental komt er aan-

zienlijk meer vermogen beschikbaar dan slechts tien keer zoveel.

Schuddebak sores

Als we in dit voorbeeld toch een mooi fijn meel willen blijven malen, moet de maalspleet zo klein worden dat ieder korreltje met precies die 10 cm² steen in aanraking komt — en niet meer of minder. Terwijl de totale 'maalduur' misschien nauwelijks 2 seconden bedraagt, moeten we dus heel nauwkeurig te werk gaan. Dit betekent dat de looper continu goed wordt bijgehouden — tot een maalspleet van ongeveer 0,2 mm — en dat de hoeveelheid graan in de juiste verhouding staat tot het beschikbare vermogen van de molen op ieder moment. Als dat niet in balans is, zal de steen gaan schreeuwen door een tekort aan maalgoed en het meel zal snel te heet worden. Of bij teveel toevoer scherp en onregelmatig.

Een goed afgestelde schuddebak die alleen reageert op de steenspil of speelman — en niet te veel op de zwaartekracht — moet zorgen voor een juiste toevoer van graan. Ook de schuif van het kaar moet groot genoeg zijn om voldoende graan door te laten. En laten we niet de bij-en/of afhouder vergeten: een paar korreltjes meer of minder kunnen namelijk het verschil maken.

Bij een molen zonder een goede reguleur moet de molenaar zelf 'pompen' — zoals dat regionaal ook wel genoemd wordt — om de maalspleet in de juiste verhouding te houden tot het toerental en de toevoer.

De reguleur

Mijn indruk is dat de eerste reguleurs op windkorenmolens kort na de introductie van de stoommachine verschenen, voornamelijk als (prijzig) alternatief voor calamiteiten of windstille periodes. Wat we zeker weten, is dat bij de bouw van de huidige molen 'De Hoop' in Wervershoof, in 1889, op alle vier de stenen een

aparte reguleur werd geïnstalleerd. Dit toont aan hoe belangrijk ze werden, zelfs toen al.

De voordelen van een goed werkende reguleur, vooral bij onregelmatige wind, zijn enorm. Eén van de belangrijkste voordelen is de besparing op arbeid: een goed functionerende reguleur neemt de molenaar het 'pompen' met de licht grotendeels uit handen. Grotendeels, want een reguleur werkt in principe lineair. Dit betekent dat bij een verhoging van het toerental de reguleur niet in staat is om sneller naar buiten te zwaaien, of juist minder ver. Ooit zag ik in een korenmolen een reguleur waarbij een spiraalveer tussen de ballen was geplaatst. Dit mechanisme vertraagde het uitzwaaien van de reguleur na een bepaald punt in de (kwart)cirkel, wat hielp om de werking verder te verfijnen. Uiteraard hangt dit alles af van de specifieke opzet van de maalinstallatie.

Wie of wat het ook doet, om op een windmolen een gelijkmatige meelkwaliteit te behouden, moet er voortdurend en adequaat worden bijgeregeld in reactie op de veranderingen in de draaisnelheid van de malende steen.

Zingende steen

Een kunstje dat ik al vroeg leerde, was om met een flinke steeksleutel, als een soort stethoscoop, te luisteren naar wat er in een malend koppel gebeurt. Door de sleutel tegen de ligger te houden en het andere einde tegen je schedel, net boven je oor, kun je heel goed de geluiden van het maalproces horen. Het geluid kan variëren: een regelmatig geruis, of een onregelmatig gerommel? Als het laatste het geval is, weet je dat er nog wat te verbeteren valt voordat je kunt spreken van een mooi zingende steen.

Toch blijft het fascinerend om te zien hoe, ondanks het geworstel tussen twee grote 'wilde' keien van molenstenen, er toch prima meel uitkomt!

Graantoevoer

Schuddebak in actie

Reguleur 't Hert - Putten

De Gildebrief viert zijn 175^e editie

Door: Johan van de Bunt

De allereerste Gildebrief verscheen in 1982, inmiddels 44 jaar geleden. De teksten werden nog getypt, het blad gedrukt met een stencilmachine, en waarschijnlijk zat er een nietje een beetje scheef in de hoek. Maar het was precies wat de jonge groep vrijwillige molenaars nodig had: een eigen blad. Wat begon als een eenvoudig verenigingsblaadje, groeide uit tot een plek waar molenaars ervaringen, kennis en verhalen met elkaar konden delen. Er kwamen praktische tips over kruien, onderhoud, veiligheid en biotoop, verslagen van branden en restauraties, oproepen voor open dagen en bestuursleden – en altijd was er ook ruimte voor het persoonlijke: wie was geslaagd, wie was overleden, wie zocht versterking op de molen?

Naarmate het Gilde groeide, groeide ook de Gildebrief mee. De overstap naar drukwerk was een mijlpaal. Later kwamen er foto's bij, kleurendruk en uiteindelijk een verzorgde, verzorgde opmaak. Daarmee veranderde het blad van een interne nieuwsbrief in een tijdschrift voor en door molenaars. Maar onder die steeds veranderende kaft bleef de bedoeling altijd dezelfde: het molenaarsvak levend houden, en kennis doorgeven aan nieuwe generaties. De 175e editie is dan ook niet zomaar een nummer,

maar een dankbetuiging aan iedereen die eraan heeft bijgedragen: redacteuren, schrijvers en lezers. Samen hebben zij het blad gemaakt tot wat het nu is.

De papierlawine van '85

Naast de mooie verhalen liep het ook weleens flink mis. In het eerste nummer van 1986 lezen we bijvoorbeeld dat het kerstnummer van 1985 ernstig vertraagd was – door een reeks ongelukkige omstandigheden. De drukker leverde veel te laat. Het bureau dat de acceptgirokaarten zou verzorgen, was de opdracht vergeten. Toen de kaarten uiteindelijk alsnog arriveerden, bleken ze oude adressen te bevatten en waren de nieuwe le- den vergeten.

Het resultaat? Een week lang lagen 700 kilo papier – goed voor 1300 Gildebrieven, 1300 informatiebladen en 2600 acceptgirokaarten – verspreid over de huiskamer, de gang en het halletje van de redactie.

Veelschrijvers

De Gildebrief zou niet kunnen bestaan zonder de bijdragen van de vele auteurs die in de afgelopen 44 jaar artikelen hebben ingezonden. Sommige schrijvers leverden slechts één of twee bijdragen, maar er is ook een groep die door de jaren heen met grote regelmaat is blijven schrijven. Opvallend is dat onder hen zowel huidige als voormalige redactieleden te vinden zijn; zes van de negen auteurs hebben (of hadden) een plek in de redactie.

Niet bellen tijdens het eten!

We vonden deze hilarische inzending van de kinderen van Gerrit en Evelien Pouw, in de Gildebrief van maart 1990

Gerrit Pouw was toendertijd hoofdredacteur van de Gildebrief. Evelien Pouw was zijn rechterhand.

Aantal inzendingen			
Barend Zinkweg	Voormalig redactielid	60	1996-2025
Peter de Moes	Voormalig redactielid	51	1992-2006
Gerrit Pouw	Voormalig hoofdredacteur	39	1991-2006
David Henneveld	Onze meteoroloog	36	2015-2025
Jan Kurver	Voormalig redactielid	23	1990-1995
Huib van Est	Voormalig hoofdredacteur	20	2010-2012
Jan den Besten	Molenaar en erelid	16	1990-1997
Johan van de Bunt	Redactielid	14	2024-2025
Adriaan Honing	Molenaar	11	2022-2025

Revolutie der molenaarskinderen

Zo, nu we na deze aanhef uw aandacht hebben, willen wij u wat zeggen. Laten wij ons eerst maar eens voorstellen; wij heten Joke, Pim en Marjo Pouw, de kinderen van Gerrit en Evelien Pouw, u wel bekend.

Velen van u hebben ons wel eens aan de telefoon gehad. Per week komen er zo'n honderd telefoontjes, die iets met het Gilde of molens te maken hebben, binnen. Dat is allemaal prima, maar we willen u op een paar dingen wijzen. Zo wordt er regelmatig tijdens het avondeten getelefoneerd. Wij weten niet wat bij u het avondeten inhoudt, maar bij ons is dat een heel gezellig samenzijn. Een telefoontje van u werkt dus heel storend. We willen u dan ook

vragen niet tussen half zes en zeven uur 's avonds (voor de grappenmakers, 's ochtends wordt ook niet gewaardeerd) te bellen.

Nu het volgende punt: ongeveer 50% van de telefoontjes wordt door ons aangenomen, het kan dan ook voorkomen dat onze ouders niet aanwezig zijn. Wij doen dan een grove schatting wanneer wij ze terug verwachten en u ze terug kunt bellen.

Helaas is het al vaak voorgekomen dat mensen terugbellen en onze ouders niet terug, of weer weg waren. Vaak krijgen we dan opmerkingen: maar u zei dat ..., of uw broer zei dat ..., enz. enz. Natuurlijk hebben wij dat gezegd, maar zoal wij eerder al vertelden, wat dat een grove schatting. Het zijn nu eenmaal mensen, die ouders van ons.

Dan zaterdag vóór zeven uur 's avonds hoeft u natuurlijk nooit te bellen. Naast de vele administratieve en bestuurlijke taken zijn ze op de eerste plaats vrijwillige molenaars en dus zaterdags naar de molen. Alleen door ziekte zullen ze op een zaterdag thuis zijn. Wij hopen dat dat u na dit gelezen hebben een beetje rekening met ons houdt, zodat uw fijne hobby geen last voor ons wordt. Overigens zullen wij u met veel plezier te woord blijven staan.

Joke, Pim en Marjo Pouw

P.S. We hebben trouwens eventueel een vreselijke tegenmaatregel in gedachten: een antwoordapparaat!!!

U bent dus gewaarschuwd.

1982

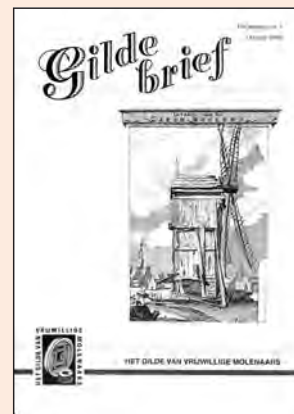
1986

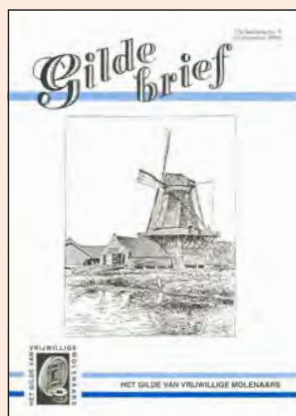
1990

1994

1996

1997

1999

2006

2009

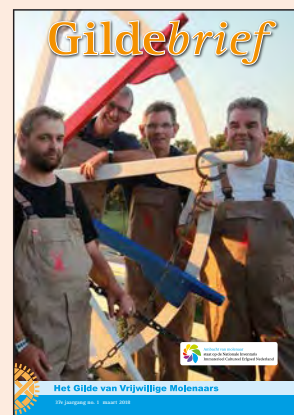
2012

2015

2018

2021

2022

2024

2025

Het watermolenlandschap: een heel speciale molenbiotoop

Met het oog op klimaatadaptatie, ecologie en biodiversiteit worden het historisch landschap en de natuur rond de Spoordonkse watermolen aan de Grote Beerze in Noord-Brabant hersteld (foto: Erfgoeddeal Watermolenlandschappen)

Windmolens hebben wind nodig om te kunnen draaien en malen en watermolens water. Kunnen we dan ook spreken van een watermolenbiotoop? Dat ligt net een beetje anders. Terwijl we de windmolenbiotoop vooral gebruiken in ruimtelijke plannen als beschermingszone om vrije windvang en zicht op de molen te garanderen, is het watermolenlandschap juist iets dat is ontstaan door de werking van de watermolen.

Door: Agnes de Boer – Molenbiotoopadviseur bij De Hollandsche Molen

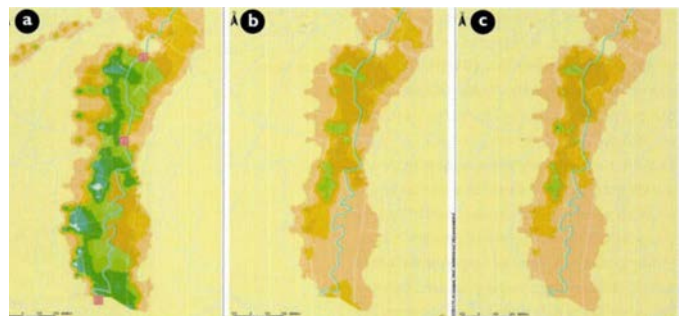
Foto's: Agnes de Boer

Het watermolenlandschap is het hele gebied – stroomop- en stroomafwaarts – dat is ontstaan door het stuwen van de watermolens. Het gebied kan zich voor én na de molen kilometers lang uitstrekken. Vroeger bepaalde een keten van watermolens aan één beek, sprenghoeve of rivier hoe het landschap eruit zag. Net als bij de windmolenbiotoop is aantasting van het watermolenlandschap van invloed op het functioneren en dus op de toekomst van de watermolen. En ook zal het bijzondere beeklandschap verdwijnen als de molen verdwijnt of stil komt te staan. Terwijl dat landschap tegenwoordig juist belangrijk is bij bijvoorbeeld klimaatadaptatie.

Watermolens bepalend voor het cultuurlandschap

Watermolens hebben een veel langere geschiedenis dan windmolens. Ze hebben een stuw nodig om te zorgen voor genoeg water om het rad te laten draaien. Het waterpeil vóór de molen wordt dus kunstmatig verhoogd. Door de eeuwenlange opstuwing van het water is een bijzonder landschap ontstaan: het watermolenlandschap. Dit landschap bestaat uit het geheel van de watermolen(s), bijgebouwen, rivieren, stuwen en het hele gebied dat wordt gevormd door de molen.

Het watermolenlandschap is dus bij uitstek een cultuurlandschap: zonder de watermolens was dit landschap niet ontstaan. Als de molen verdwijnt of stil komt te staan, verdwijnt ook het landschap. Een voorbeeld hiervan is het Jekerdal bij Maastricht: toen de

Op dit kaartje uit het Natuurhistorisch maandblad uit 2005 is goed te zien hoe de grondwaterstand in het Jekerdal (1850–1900 met 14 watermolens, 1970 en 1995 zonder watermolens) steeds lager wordt na het verdwijnen van de watermolens. Hoe groener hoe natter, hoe gele hoe droger.

molens verdwenen, verdroogde dit gebied en erodeerde de rivierbedding.

Watermolens hebben een unieke problematiek

Nog meer dan bij windmolens is er sprake van achteruitgang van de watermolen en aantasting van het watermolenlandschap. Watermolens zijn minder duidelijk aanwezig in het landschap en de problematiek van het watermolenlandschap is moeilijker te begrijpen en minder goed te visualiseren dan bij windmolens. In de praktijk blijkt dat het behoud van watermolens moeilijk is te realiseren.

Deze achterstand in aandacht en bescherming heeft ook te maken met de ingewikkeldheid van het probleem: het ontbreekt aan kennis bij beleidsmakers en besluitvormers; het aantal betrokkenen is groot en divers; het eigendom van watermolens is versnipperd, wetgeving is ingewikkeld en soms tegenstrijdig en er spelen uiteenlopende belangen zoals overstromingsrisico en zorg voor vismigratie en biodiversiteit.

Teveel of juist te weinig water

De problematiek van een watermolen is kort samengevat: er is te veel of juist te weinig water. Door herinrichting van beken en de aanleg van vismigratietrappen met een eigen watertoevoer, krijgen watermolens te weinig water om regelmatig te kunnen draaien. Anderzijds liggen sommige watermolens binnen het overstromingsgebied van rivieren en beken zonder dat deze cultuurhistorische monumenten beschermd zijn. Het dagenlang onder water staan leidt tot enorme schade aan het monument en kosten voor de, vaak particuliere eigenaar. Het enorme watervraagstuk in Nederland – overstromingen enerzijds en watertekorten anderzijds – maakt het er voor de watermolens niet makkelijker op.

Kansen benutten: Watermolens en klimaatverandering

Door hun stuwende werking kunnen watermolens bijdragen aan waterberging en buffering. Ze kunnen water vasthouden en verdroging

tegengaan in tijden van klimaatverandering. Met het Erfgoeddealproject Watermolenlandschappen in het beekdal van de Dommel in Noord-Brabant is kennis en ervaring opgedaan met concrete inrichtingsprojecten rond watermolens die bijdragen aan klimaatadaptatie. Het gaat om de watermolens in Opwetten, Venbergen en Spoordonk. Daarnaast zijn er nog watermolens in bedrijf om energie op te wekken, zoals de Oude Molen in Valkenburg.

Watermolenvisie

Om te zorgen voor een goede toekomst voor watermolens, om kansen te benutten, erfgoedwaarden te behouden en verdere bedreiging van de watermolenlandschappen tegen te gaan, wil De Hollandsche Molens een visie opstellen voor de toekomst van watermolens. Deze praktische en uitvoerbare visie geeft het molenveld, overheden en andere betrokken partijen concrete handvatten om aan de slag te gaan met het behoud van onze watermolens, de watermolenlandschappen en het ambacht van watermolenaar. Er wordt nu gewerkt aan de fondsenwerving voor dit omvangrijke project zodat aan het einde van het jaar kan worden gestart.

Het ambacht van watermolenaar

Ook het ambacht van watermolenaar staat op de UNESCO lijst van immaterieel erfgoed. Het Gilde van Molenaars leidt nieuwe watermolenaars op. Tijdens de opleiding leer je werken met de watermolen en doe je zowel praktische als theoretische kennis op. De molenaar moet kennis hebben van het waterbeheer rondom de molen, het gaande en het staande werk, veilig werken, verschillende types watermolens en hun functies. Veel watermolenaars zijn ook eigenaar van hun molen. Dat betekent dat je ook kennis moet hebben van wet- en regelgeving en moet kunnen samenwerken met overheden en landschapsbeheerders. In alle gevallen ben je niet alleen koren- of oliemolenaar, maar is jouw handelen ook van invloed op het waterbeheer en is andersom het handelen van de waterbeheerder van invloed op jouw molen. Dat is soms lastig, maar biedt ook kansen. In ieder geval gaat het niet vanzelf en moet je actief aan de slag.

Het is mooi wandelen door het watermolenlandschap van de Collse watermolen aan de kleine Dommel in Noord-Brabant.

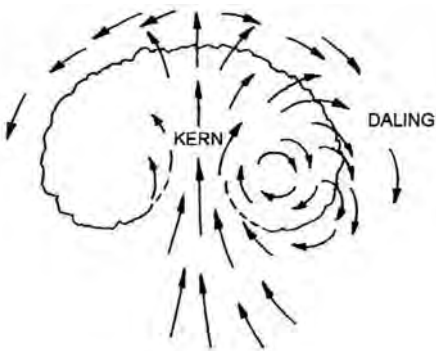

Het Waterschap De Dommel heeft aandacht voor haar erfgoed: de sluis achter de Collse watermolen is gerestaureerd en historiserend herbouwd, passend bij de molen en in het landschap.

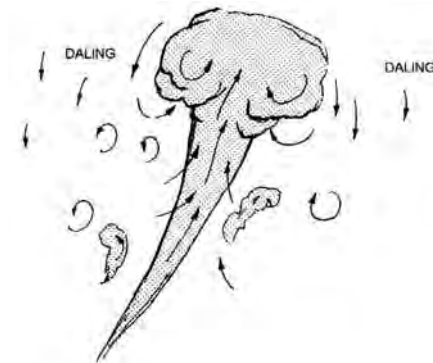

Buien

Door: Barend Zinkweg

Afb. 1. Thermiekbel

Afb. 2. Luchtstromingen rond een thermiekbel

Alle afbeeldingen komen uit het boek *Thuis in de lucht* door Dennis Pagen

Weerkundigen noemen een wolk pas een 'bui' als daar neerslag uit valt. Molenaars vinden een wolk al veel eerder een bui: namelijk als door een wolk de wind zo verandert, dat je dat aan de molen merkt.

Thermiek

Als een bel warme lucht opstijgt, zet de lucht in die bel uit. Door dat uitzetten gaan de luchtdeeltjes meer bewegen en dat kost energie. Die energie haalt de lucht uit de temperatuur en daarom koelt stijgende lucht af. Als er voldoende waterdamp in die lucht zit, zal die condenseren door deze afkoeling. De onzichtbare waterdamp wordt dan zichtbaar als waterdruppeltjes: er is dan een wolk aan het ontstaan. De stroming van de lucht ónder en in die wolk is omhoog. Dit staat bekend onder de naam 'thermiek' (Afb. 1). Naast die wolk is de stroming omlaag om het tekort aan lucht onder de wolk weer aan te vullen (Afb. 2). Bij sterke thermiek zijn die op en neer gaande bewegingen in de lucht sterker en de gevolgen voor de molen dus ook.

Windbui

Molens werken op de druk van lucht die recht tegen het wiekenkruis botst. Die op en neer gaande luchtstroming voor, onder en achter een wolk verstoren de wind naar de molen (Afb. 3). Opstijgende lucht in een wolk zuigt aan de grond lucht aan vanuit alle richtingen.

Die wijkt dus af van de windrichting waar de molen mee staat te malen. Opstijgende lucht verstoort de wind op hoogte wat ook weer kan leiden tot stijgende en dalende luchtstromen. Dat merken wij aan een onregelmatige gang van de molen en mogelijk ook aan klapperende zeilen. De wind verandert doorlopend in kracht en richting: de wind wordt vlagerig of buiig.

Regenbui

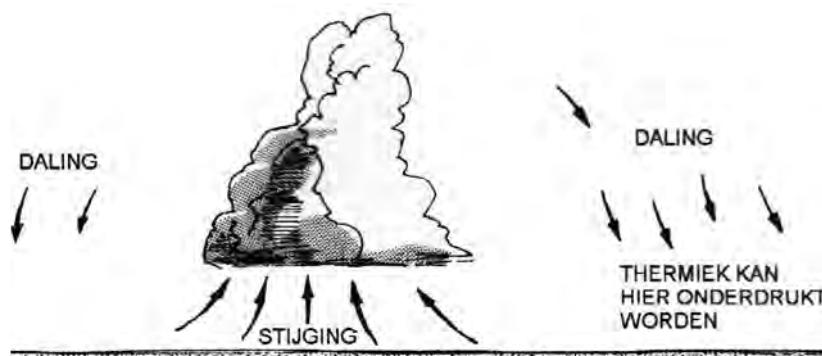
Een bui waar neerslag uit valt, is makkelijk te herkennen aan de valstrepen die er onder te zien zijn (Afb. 4). In een wolk waar neerslag uit valt, is de stroming niet meer naar boven maar naar beneden (Afb. 5). Met de neerslag komt ook een bak lucht naar beneden vallen (Afb. 6). Die vallende lucht zal op het aardoppervlak stoten en naar alle kanten wegstromen. Er komt dus extra wind uit de regenbui richting de molen. Het maakt daarom uit wat

de route van een regenbui is om in te schatten wat de gevolgen kunnen zijn voor de molen.

Ik weet van een molen waar een grote bui vlak achter de molen plotseling uitregende. De molenaar dacht dat de bui gepasseerd was en dat het gevaar ook voorbij was. In plaats daarvan kreeg de volbezeeide molen zware windstoten van achter te verduren. Zoals bekend werkt de vang dan niet en de molen ging verkeerd om draaien. De schade bleef gelukkig beperkt tot wat gebroken heklatten.

Droge bui

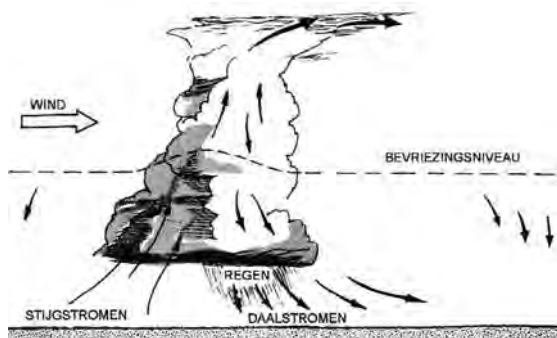
Zweefvliegers moeten het hebben van stijgende lucht. Ze zoeken de onderkant van wolken op om daaronder al cirkelend hoogte te winnen. Ze maken gebruik van de thermiek onder de wolk. Als ze onder de ene wolk niet verder kunnen stijgen, zoeken ze een andere wolk op. Er zijn dagen dat er geen wolkje aan de lucht is, maar waarop een zweefvliegtuig toch een tijd boven kan blijven. Thermiek levert namelijk niet altijd wolken op. Voor de vorming van wolken is behalve thermiek ook waterdamp nodig. Is er wél thermiek maar géén waterdamp om wolken te vormen dan noemen zweefvliegers dat 'droge buien'. Die stijgende bellen lucht zijn alleen te zien door naar vogels te kijken: met de vleugels gespreid cirkelen die naar boven net als een zweefvliegtuig. Zonder vogels kunnen zweefvliegers die thermiek ook opsporen door te kijken naar de koordjes buiten op hun cockpit.

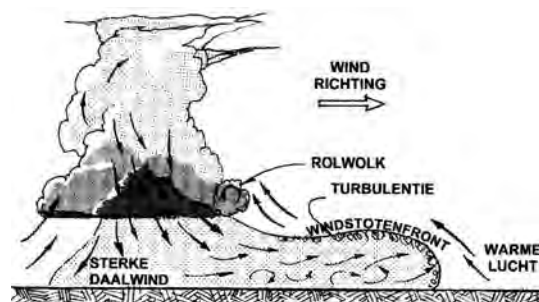
Afb. 3. Stijgende lucht onder een wolk in opbouw en dalende lucht ernaast

Afb. 4. Valstregen

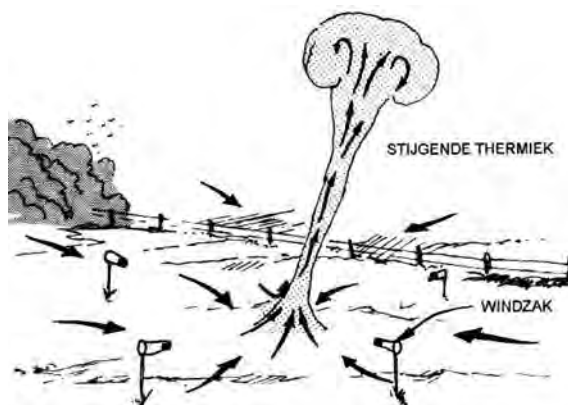
Afb. 5. Luchtstroming rond een regenbui

Afb. 6. Windstoten bij een onweersbui

Die laten de schijnbare wind zien: als die naar boven wijzen, zitten ze midden in de thermiek.

Wij kunnen af en toe ook wat merken van die droge, stijgende bellen lucht als er hartje zomer een droge wind uit het oosten staat. Die staat bekend als een constante, mooie, doorstaande wind. Toch is die maar al te vaak erg wisselend van kracht en richting (Afb. 7). Dat wisselende levert dan een buigige wind op en dat is dus een gevolg van die droge buien.

Afb. 7. Buigige wind aan de grond door thermiek

N Zeilmakerij van Neerven
Sinds 1925

Molenzeeilen

WK100%Polyester: Bruin, Wit
50%Katoen/50%Polyester: Bruin, Wit
Marlon: Bolus Rood, Licht Rood

Driek van Erpstraat 1
5341 AK Oss
Nederland

Tel. 0412-624028
info@zeilmakerijvanneerven.nl
www.zeilmakerijvanneerven.nl

Klantgericht en kwaliteit

WIEKENMAKERIJ
VAAGS
AALTEN

ONTWERP & PRODUCTIE

550+ gelaste roeden 100% NDO lascontrole

45+ geklonken roeden 100% betrouwbaar

www.wiekenmakerij.nl

- In onze **wiekenmakerij** lassen en klinken we molenroeden met kennis en ervaring van meer dan **100** jaar molenmakerij.
- Elke molenroede en wieksysteem is **uniek** en wordt nauwkeurig ontworpen met **aandacht** voor historie en betrouwbaarheid.
- Onze medewerkers en processen zijn gecertificeerd, we passen **100%** NDO lascontrole toe en leveren onze vertrouwde garantie.
- Ga naar **wiekenmakerij.nl** voor betrouwbare roeden en wieken.
- **Volkomen. Vertrouwd. Verzekerd.**

Het balkengat staat droog

Een (on)gewoon tafereel bij de Bolwerksmolen?

Door: Johan van de Bunt Drone foto: Bastiaan Tiegelaar

Het balkengat geeft zijn geheimen prijs

Waar normaal boomstammen rustig drijven, ligt het balkengat bij de Bolwerksmolen in Deventer er nu opvallend droog bij. Het waterpeil is zo laag dat de bodem grotendeels zichtbaar is. Zo'n tachtig stammen, die anders deels of geheel onder water liggen, rusten nu op de drassige modder.

Waarom hout in water?

Het onder water opslaan van boomstammen is een eeuwenoude manier om hout te conserveren. Het voorkomt uitdroging, vertraagt schimmelvorming en remt houtrot. Bovendien maakt het de stammen zwaarder, waardoor ze gemakkelijker te hanteren zijn in het molenproces. De wateropslag fungeert zo als een natuurlijke buffer tussen het kappen van het hout en de uiteindelijke verwerking.

In natte winters en nog nattere zomers was het balkengat decennialang een betrouwbare opslagplaats. Het leek zo vanzelfsprekend dat

niemand zich zorgen maakte over de aanvoer. Maar dat beeld verandert.

Waarom staat het balkengat droog?

"De droogval komt doordat er steeds minder water vanuit de Oude IJssel naar het balkengat stroomt," legt molenaar Rob Schutte uit. "Door de aanhoudende lage waterstand in de IJssel zakt ook het grondwaterpeil. Het waterpeil in het balkengat is de afgelopen weken dan ook langzaam maar zeker blijven zakken.

Het gevolg: een vrijwel lege vijver, met stammen die op de bodem zijn komen te liggen. Sommige zijn nog vochtig en deels in de modder gezakt, andere beginnen al uit te drogen. Intussen wachten recent aangevoerde stammen aan de kant, tot het waterpeil weer stijgt en ze het balkengat in kunnen worden gerold.

Voor een zaagmolen als de Bolwerksmolen is dit een ongunstige situatie. Hout dat niet onder water ligt, droogt uit, kan gaan

scheuren en er is verlies aan kwaliteit. In eerdere jaren groeiden er bij droogval zelfs zwammen op de stammen.

Ook het verdere proces loopt stroever: uit een modderige kolk laten stammen zich maar moeizaam omhoog halen. Droge stammen zijn bovendien lastiger te schillen en te zagen.

Klimaat en toekomst

Een droogvallend balkengat is allang geen zeldzaamheid meer. Dit is de vijfde keer in acht jaar. Daarvóór gebeurde het maar één keer in 20 jaar.

De situatie staat niet op zichzelf. Ook elders kampen molens met lage waterstanden en verminderde aanvoer. Wat nu nog als uitzondering voelt, kan in de toekomst steeds vaker voorkomen.

Voor bezoekers is het een opvallend gezicht: een drooggefallen balkengat vol zichtbaar hout en modder. Voor molenaars is het vooral een waarschuwing: het waterbeheer vraagt om aanpassing, ook op plekken met eeuwenoude tradities.

Olieslagersdag

Het Gilde ontwikkelt samen met de Commissie Olieslaan (de samenwerkende groep oliemolens) en het Openlucht Museum Arnhem (OLM) een kopopleiding Olieslaan.

Op **zaterdag 29 november 2025** organiseert het OLM de tweede Nationale Olieslagersdag. Ook De Hollandsche Molen zal hierbij aanwezig zijn.

Alle olieslagers zijn welkom, of je nu wel of geen lid bent van het Gilde.

Tijdens de dag krijg je uitleg over de opzet en organisatie van de opleiding. De Commissie Olieslaan vertelt bovendien over haar plannen.

Daarnaast is het een mooie gelegenheid om elkaar te ontmoeten en ideeën uit te wisselen.

Heb je belangstelling?

Meld je dan aan voor de nieuwsbrief van de Commissie Olieslaan via <https://olieslaan.nl/nieuwsbrief-aanmelden>.

Zo blijf je op de hoogte van alle ontwikkelingen rond de Nationale Olieslagersdag en andere zaken binnen dit vakgebied.

Molenaars, neem ook zeker eens een kijkje op de website; die staat boordevol interessante informatie over olieslaan.

Zin of on-zin van een staartstut

Wat speelt er?

In mijn opleidingstijd, zo'n tien jaar geleden, heb ik op enkele molens meegedraaid die gebruik maakten van een zogenaamde staartstut.

Op de poldermolen in Waardenburg (die met de Dekkerpompen) was het bijna een doodzonde als je de staartbalk niet had ondersteund met de staartstut. Diverse molens hebben zo'n staartstut. Andere molens, zoals bijvoorbeeld De Onvermoeide (Kerkhovense Molen) in Oisterwijk en De Toekomst in Hoeven, hebben een wiel dat door middel van een constructie meeloopt tegen de romp en zo de staartbalk behoedt voor doorhangen.

Op mijn zaterdagse molen, de Kilsdonkse watervluchtmolen, speelt onderstaande vraag helemaal niet, omdat deze geen staartbalk, schoren e.d. bezit. Deze molen heeft namelijk een kettingkruierwerk, waarmee de kap via een rondgaande ketting op de wind kan worden gezet.

Maar op mijn 'doordeweekse' molen, de belt-korenmolen "Vento Vivimus" (wat overigens betekent: leven van de wind), zit ik met een vraag die ik zelf niet kan beantwoorden. Daarom mijn oproep aan kenners – molenmakers en andere deskundigen.

Sinds mijn pensioen, nu ongeveer twee jaar geleden, draai ik bijna dagelijks (afhankelijk van de wind) op Vento Vivimus. Op zaterdagdagen nemen mijn twee collega-molenaars het over. Sinds een jaar plaats ik een balk (lees: staartstut) tussen de kruier en de stenen molenromp. Ik vind dat alles dan veel vaster en stabiel staat, zeker bij wat meer wind (zie foto's). De biotoop is niet zo derderend, zodat de wind niet altijd recht aankomt op deze molen.

Maar nu mijn vraag:

Is het verstandig om alles zo 'vast' te zetten?

Is dat beter voor staartbalk, schoren en korte spruit?

Of moet je de staartbalk juist de ruimte geven om door te hangen en mee te bewegen tijdens het draaien?

Ikzelf neig naar het eerste – staartstut ertussen – maar hoor graag van anderen wat hun mening is.

Jan Maas

Molenaar op belt-korenmolen "Vento Vivimus" in Hurwenen, en op de watervlucht- en watergedreven oliemolen "De Kilsdonkse Molen" in Heeswijk-Dinther

Reacties naar: Redactie@Gildevanmolenaars.nl

Rolasjes smeren: zin of onzin?

Door: Hans Hofhuis

Foto 1 - Rollenwagen met kruitrollen

Foto 2 - Kruitrol met geborgde as

Sinds december 2023 ben ik MIO op 'Daams' Molen in Vaassen. Daarvoor was ik actief als vrijwilliger op De Fortuin in Hattem.

Daams Molen is uitgerust met een Engels kruitwerk, dat bestaat uit 32 gietijzeren rollen met flenzen. Het kruitwerk gaat – zoals gebruikelijk bij dit type – niet bijzonder zwaar. De rollenwagen bestaat uit vier segmenten van elk 90 graden, die met bouten en moeren aan elkaar zijn verbonden. In elk segment bevinden zich acht kruitrollen.

Ieder segment bestaat uit een binnen- en een buitenring van metaal. Deze zijn aan het begin, het einde en tussen elke twee kruitrollen met een tussenschot met elkaar verbonden (zie foto 1).

Op een gegeven moment vertelde mijn instructeur dat de asjes van de kruitrollen – zolang als hij op deze molen werkzaam is – nog nooit waren geïnspecteerd of gesmeerd. Voor een Engels kruitwerk is dat vrij normaal. Toch besloten we, in overleg met de andere molenaars van 'Daams' Molen, om de asjes één voor één uit te nemen, schoon te maken, licht op te schuren en opnieuw te smeren.

De asjes hebben een diameter van 16 mm en zijn in de buitenste ring van de rollenwagen geschroefd. Aan de voorzijde zit een gelaste lip met een gat voor de borgbout (zie foto 2).

Het eerste asje dat we demonteerden, was wat verroest – niet onverwacht, omdat de asjes geen dragende functie hebben.

We vermoedden vooraf dat het terugplaatsen van het asje lastig zou worden. Daarom plaatsten we eerst een zware M16-bout met moer, op de juiste lengte, tussen de onder- en bovenrail. Door aan de moer te draaien konden we de kap iets lichten (zie foto's 3 en 4). Het terugplaatsen bleek inderdaad lastig, maar uiteindelijk lukte het om het asje weer te monteren en te borgen.

Daarna zijn we gestopt met het verder demonteren van de andere asjes en zijn we gaan brainstormen: Hoe gaan we dit aanpakken? Het bleek dat de buitenring van de rollenwagen bij het verwijderen van een asje iets zakke of juist iets omhoog schoot. Blijkbaar staat er spanning op het kruitwerk. Mogelijk is de afstand tussen kruitvloer en overring niet overal gelijk meer, waardoor sommige rollen zwaarder belast worden dan andere.

Door een lange koevoet te gebruiken, konden we de buitenring van de rollenwagen lichten of naar beneden drukken. Zo lukte het wél om de overige asjes zonder problemen te demonteren en te monteren. Maar het duurde wel een paar weken voordat we het juiste gereedschap hadden en zeker wisten dat dit de oplossing was.

Een stuk of twintig asjes zaten behoorlijk vastgedraaid, maar met veel moeite kregen we ze allemaal los.

Foto 3 - Bout M16 met moer

Foto 4 - Bout geplaatst tussen boven- en onderrail

Tijdens het project merkten we dat het kruien merkbaar lichter ging – terwijl we nog niet eens alle asjes hadden behandeld. Misschien een gevalletje wishful thinking, maar toch. In mijn ogen is het altijd zinvol om stalen onderdelen die in beweging met elkaar in contact komen, licht te smeren.

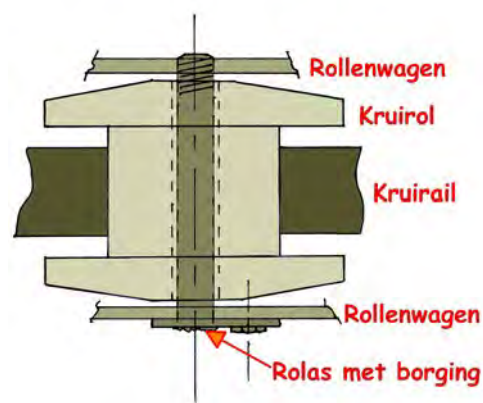
Ligt het nu alleen aan het smeren?

Nee, het zit niet alleen in het smeren. Het grootste voordeel zit 'm waarschijnlijk in het feit dat de rollen nu weer vrij kunnen draaien. De kruitrollen zitten opgesloten tussen de ringen van de rollenwagen en hebben volgens de tekening aan beide zijden 2,5 mm axiale spe-

ling. Als het rolasje te stevig wordt aangedraaid, trekt het de binnen- en buitenring naar elkaar toe, wat de speling vermindert. De spoed van M16-schroefdraad is 2 mm (zie tekening 1)!

Het kruien gaat inmiddels aanzienlijk lichter. Maar een nadeel is dat de kap daardoor sneller kan raggen. En dat is op dit moment helaas minder gewenst, omdat de lange spruit in slechte staat verkeert en komende zomer vervangen moet worden.

We hebben daarom afgesproken om deze klus jaarlijks of eens per twee jaar te herhalen.

Tekening 1 - Kruitrol in rollenwagen

JONGEREN

Jonge molenaars stellen zich voor

Hoe heet je? Lasse Geerling.

Hoe oud ben je? Ik ben 13 jaar.

Wat doe je in je dagelijks leven?

Zeven dagen school op TL niveau en een bijbaantje bij een boomkweker.

Op welke molen draai je?

Ik draai op Daam's molen, mijn eigen molentje de Jonge Hoop en verder andere molens in de streek.

Wanneer ben je begonnen?

Toen ik 5 was. Daarvoor kwam ik ook al af en toe op de molen in Vaassen.

Wanneer denk je examen te doen?

Zodra ik school en opleiding kan combineren, 4-5 jaar.

Waarom wil je molenaar worden?

De combinatie van geschiedenis en de kracht van de wind vind ik heel mooi!

Ik heb ook een voorliefde voor molens waar zo min mogelijk is veranderd zoals de molen in Wenum of de Vlijt in Marle.

Wanneer begon je belangstelling voor molens?

Toen ik 2 en een half was. Ik vond de molen van Vaassen toen mooi omdat de wieken draaiden. Toen ik daar een keer naar binnen liep was ik meteen welkom.

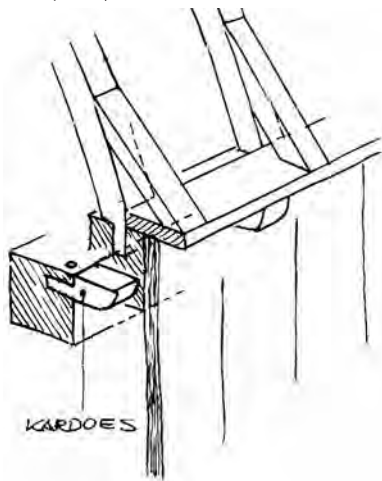
Kardoes

Door: Barend Zinkweg

In aflevering Molentermen 11 (december 2024) ging het over klampen en dat waren er veel meer dan ik voor mogelijk hield. Nu heb ik er nog een gevonden: de kardoes. Ook dit onderdeel voldoet aan de omschrijving van wat een klamp is: "een stuk hout dat ergens aan wordt vastgespijkerd om er iets anders aan te bevestigen". Ik heb kardoezen gevonden in drie soorten molens op drie verschillende plaatsen.

Windmolens

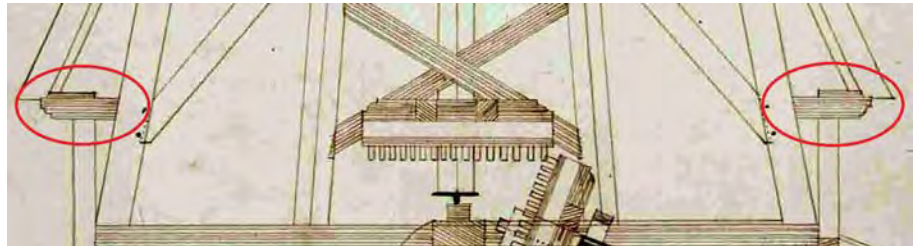
De zijkant van de kap van een standerdmolen steekt uit om afstromend hemelwater naast de kast te laten vallen. Daar is ondersteuning nodig en daarom zijn er met pen-en-gat-verbinding steunhouten in de daklijsten aangebracht. Die steunhouten heten kardoezen (Afb.1).

Afb. 1. Dick Zweers tekende deze kardoezen aan de daklijst van een standerdmolen.

Dergelijke kardoezen vinden we ook op zes- of achtkante molens met uitbrekers. In dit geval zijn ze bijna onderaan in de stijlen gestoken ook met een pen-en-gatverbinding (Afb. 2). Nu geven ze vorm aan het molenlijf en leiden regenwater af.

Een totaal andere kardoes vinden we in een ronde stenen molen. Om de houten kruivloer boven op een stenen romp te houden zijn er verschillende oplossingen gevonden. Eén manier is het in metselen van houten blokken boven in de romp om daarop de kruivloer vast te maken. Omdat die blokken netjes over de om-

Afb. 2. Kardoezen aan de stijlen onder de uitbrekers bij een achtkante molen (Fries Museum).

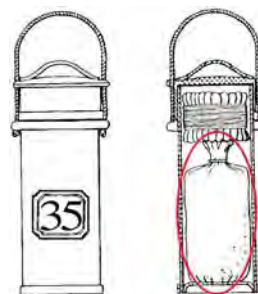
trek verdeeld zijn, kan de kap niet meer van de molen afschuiven (Afb. 3).

Afb. 3. Kardoezen boven op de stenen romp van De Korenbloem in Kortgene (Wikipedia).

Geschut

Een kardoes is een langwerpige, ronde zak van papier of textiel met daarin een afgepaste hoeveelheid kruit. Zo'n kardoes gaat in de loop van een kanon achter de kogel of de granaat. Als het kruit in de kardoes ontbrandt, schiet door de verbrandingsgassen de kogel of de granaat de kanonsloop uit (Afb. 4). Een dergelijke kardoes is natuurlijk totaal iets anders dan wat wij in windmolens aantreffen. Het woord kardoes zou afgeleid zijn van het Franse woord 'cartouche'. Dat woord hoor ik

Afb. 4. Links de kardoeshouder met rechts daarin de kardoes gevuld met kruit voor een kanon (Wikipedia).

nog wel eens als ik op tv naar een wielervedstrijd kijk. Als een wielrenner een ontsnapping op touw zet of achter een aanvaller aangaat, dan kost dat natuurlijk veel energie en verschiet die renner een cartouche. Dat is dan energie die deze later niet meer kan gebruiken.

Modern

Kardoezen bestaan nog steeds, want ik kom die nu tegen als onderdeel in een mengkraan (Afb. 5). Daarin zitten keramische schijven om de kraan te openen of te sluiten en om warm en koud water goed te mengen. Het is blijkbaar een geheel dat in een keer geplaatst wordt en daarin lijkt die op een cartouche bij een kanon.

Afb. 5. Kardoezen uit een mengkraan (Internet).

Merkwaardig

De kardoezen in een molen lijken een beetje op elkaar: vrij kort en stevig. Die vorm hebben ze gemeen met een zak buskruit, maar daar houdt het dan wel mee op. Over de mengkraan hebben we het dan maar niet meer.

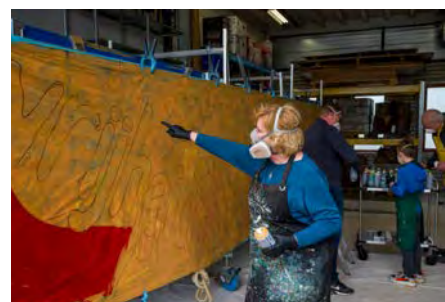
Op het internet vind ik dat het ook een familienaam is, dat er straten en gebouwen die naam dragen en dat de 'doeshond' er mee te maken heeft. Ik heb nergens iets kunnen vinden, dat duidelijk maakt waar het woord vandaan komt.

Deze keer lukt het me dus niet zo goed om van een woord een verhaal te maken, zodat het makkelijker te onthouden is. Ik ben benieuwd of er iemand in het land is die daar wel een verhaal bij heeft.

Wind in de zeilen 2025

Door: Lex Hussaarts

Voor het derde jaar op rij zijn de wieken van molen Windlust aan de Kortenoord in Nieuwerkerk aan den IJssel enkele maanden voorzien van kleurrijke in plaats van de originele bruine zeilen. Een vrolijk gezicht dat ieder jaar opnieuw door de inwoners van Nieuwerkerk bewonderd kan worden.

Ontwerp en uitvoering

De gekleurde zeilen hebben elk jaar een ander thema, dit jaar is het thema: "80 jaar vrijheid". Het thema is bedacht en getekend door de Kinderburgemeester en de Kinderraad van de gemeente Zuidplas. Vervolgens is het ontwerp verder uitgewerkt door de Moordrechtse kunstenaar Teuneke Beusink. De Kinderraad en Scouting Moordrecht hebben de tekening, onder leiding van Teuneke en Roy Beusink,

met veel enthousiasme en talloze spuitbussen ingekleurd. Dit bleek nog best lastig, en daarom kregen zij een uitgebreide uitleg over hoe je het beste lijnen en vlakken kunt spuiten.

Het vervangen van de zeilen

Op 19 en 30 april zijn de originele bruine zeilen verwijderd en de kleurrijke tijdelijke zeilen door het molenaarsteam aangebracht. Het weer werkte mee: het was droog en er stond weinig wind.

Uiteraard vonden de werkzaamheden plaats met gebruik van valbeveiligingsmateriaal.

De onthulling

Op vrijdag 2 mei heeft wethouder Frans Klovert, samen met kinderburgemeester Julie van Nieuwenhuijzen, de zeilen officieel onthuld. Dit gebeurde onder het toezien van met

de deskundige begeleiding van Adela den Breejen (MIO op de Windlust).

Doordat de wind meewerkte, kon het gevlucht direct na de onthulling met volle zeilen draaien.

Dit was de derde keer dat de zeilen beschilderd zijn en daarmee is dit ook de laatste keer dat zij hiervoor gebruikt kunnen worden. De verflaag is inmiddels zo dik geworden dat deze begint te craquelieren. Hierdoor worden de zeilen stug, waardoor afzeilen en oprollen steeds moeilijker wordt. Hopelijk zijn er volgend jaar nieuwe beschilderbare zeilen beschikbaar.

Voor wie het gemist heeft: de zeilen zijn de komende maanden nog te bewonderen op de molen aan de Kortenoord in Nieuwerkerk aan den IJssel.

Veiligheidsmaatregelen bij luiwerkzaamheden

Door: Lex Husaarts namens de molenaars van Windlust

Luimat zonder rok

Luimat met losse rok

Luimat in gebruik met rok

In februari 2024 heeft zich op "onze" molen Windlust in Nieuwerkerk aan den IJssel een ongeluk voorgedaan tijdens het luien van zakken graan. De dienstdoende molenaar raakte hierbij gewond. Naar aanleiding van dit incident heeft de Arbeidsinspectie ons verplicht om maatregelen te nemen om het luien veiliger te maken. Sinds januari van dit jaar zijn deze maatregelen daadwerkelijk doorgevoerd.

Tijdens het luien kwam het soms voor dat een zak graan bij het passeren van een van de luien scheurde. Om schade te beperken en de zak te begeleiden, was het gebruikelijk dat de molenaar het luitouw met de hand volgde. Hierdoor bevond de hand zich echter gevaarlijk dicht bij de draaiende luias – met alle risico's van dien. Om herhaling van een dergelijk ongeval te voorkomen, zijn op onze molen drie veiligheidsmaatregelen getroffen:

Gebruik van een rok over de last

De eerste maatregel die we hebben genomen, is het gebruik van een zogenoemde "rok" tijdens het luien van zakken graan. Deze rok wordt over de last in het luimatje gelegd en beschermt de zakken tegen beschadiging tijdens het passeren van de luien. Dankzij de rok kan het luik op de luizolder gesloten blijven tijdens het luien. Wanneer de last passeert, duwt deze het luik automatisch open; zodra de last voorbij is, valt het luik vanzelf weer dicht. De molenaar laat de zak vervolgens op het luik zakken. De rok is gemaakt van een oud stuk zeildoek afkomstig van het gevluicht. In het midden is een

gat aangebracht waar het touw van de luimat doorheen loopt. De rok wordt met karabijnhaakjes aan het luitouw bevestigd en over de last getrokken. Hierdoor kunnen de zakken veilig geluid worden, zonder risico op scheuren of beschadiging.

Extra flens op de luias

De tweede maatregel betreft een aanpassing aan de luias. Op de as is een extra flens gemonteerd die ervoor zorgt dat het luitouw niet te ver naar opzij kan schuiven. Hierdoor wordt de last tijdens het luien automatisch gecentreerd boven het luik. Dankzij deze voorziening is het niet langer nodig dat de molenaar handmatig het luitouw begeleidt, wat het risico op contact met de draaiende luias aanzienlijk verkleint.

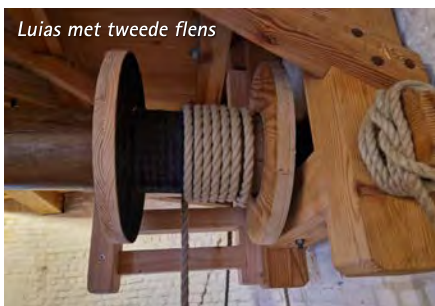
Houten frame als fysieke begrenzing

Tot slot is aan de zijde waar het luitouw op de luias rolt – de plek waar de molenaar tijdens het luien staat – een houten frame geplaatst, vlak voor de luias. Dit frame voorkomt dat de molenaar met zijn hand tussen het luitouw en

de draaiende luias kan komen. Mocht de molenaar tijdens het luien toch het touw vasthouden, dan fungeert het frame als een fysieke waarschuwing: zodra hij het raakt, weet hij dat hij te dicht bij de as komt. De luias zelf blijft vanaf deze positie buiten handbereik, wat de veiligheid aanzienlijk vergroot.

Deze aanpassingen aan het luiwerk zijn in een rapport vastgelegd en aan de Arbeidsinspectie verstrekt. Na goedkeuring van de inspectie kon het luien op de molen worden hervat. Onze gewond geraakte collega-molenaar is inmiddels gelukkig volledig hersteld en weer met enthousiasme aan het werk op de molen. Feit is en blijft dat de molen een grote, zware machine is, waar veilig werken van het grootste belang is en waar voortdurende alertheid op gevaarlijke situaties noodzakelijk blijft. Met deze aanpassingen hebben we het werken op Windlust weer een stukje veiliger kunnen maken.

Dus: heb je hier iets aan, doe er je voordeel mee. En als je een keer wilt komen kijken, ben je van harte welkom op woensdag of zaterdag.

Luias met tweede flens

Frame voor de luias

Belangrijke stap voor molenbehoud

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft besloten het

maximumbedrag van de kosten van onderhoud van molens die voor subsidie (SIM – Subsidie Instandhouding Monumenten) in aanmerking komen vanaf aanvraagjaar 2026 te verhogen van € 72.500 naar € 95.000. Daarnaast wordt € 2,5 miljoen beschikbaar gesteld aan het Molenfonds van De Hollandsche Molen voor restauratie en groot onderhoud van rijksmonumentale molens.

Deze beslissing is mede te danken aan de langdurige inzet van De Hollandsche Molen, die samen met partners als de Nederlandse Vereniging voor Molenmakers en diverse mo-

leneigenaren het belang van deze aanpassing al jaren onder de aandacht brengt. Hun inspanningen hebben ertoe bijgedragen dat de SIM eindelijk geïndexeerd is en de subsidie weer een reële bijdrage is in het kostbare onderhoud.

Het is een goede ontwikkeling dat dit besluit meer mogelijkheden biedt om het onderhoud van molens goed te kunnen uitvoeren en in stand te houden.

De verhoging van het subsidiebedrag was hard nodig: de kosten stijgen al jaren, terwijl de financiële middelen niet meebewogen. Ook de extra bijdrage aan het Molenfonds helpt om bestaande regelingen voort te zetten en knelpunten in restauratieprojecten aan te pakken.

Dat is ook goed nieuws voor de molenaars. Immers, een goed onderhouden molen is een voorwaarde om te kunnen draaien en malen. Molenaars zijn ook essentieel om de molen in goede staat te houden. Vaak pakken ze kleine klusjes zelf op en kunnen de molenmaker aangeven welke grotere werkzaamheden gedaan moeten worden.

Goede samenwerking is belangrijk. Zolang moleneigenaren, molenorganisaties en molenaars, die uiteindelijk het 'gezicht' zijn van de molens, het belang en de schoonheid van de molen uitdragen, kunnen we ook in de toekomst veel bereiken.

De redactie

Waarom vertrouwenspersonen binnen het Gilde?

Door: Ada Meurs

Het Gilde van Molenaars is een opleidingsinstituut met ruim 3.000 leden. Om de veiligheid en het welzijn van ieder lid te waarborgen, heeft het Gilde algemene omgangsregels en een gedragscode opgesteld. Ieder lid dient zich hieraan te houden.

Toch kunnen zich situaties voordoen waarin iemand ongewenst gedrag ervaart. In zo'n geval kan het waardevol zijn om steun en advies te krijgen. Daarvoor kun je terecht bij een van de vertrouwenspersonen van het Gilde.

Wat doet een vertrouwenspersoon?

De vertrouwenspersoon is er voor leden die te maken hebben met ongewenst gedrag, zoals pesten, intimidatie, discriminatie of (verbale of fysieke) agressie. De vertrouwenspersoon:

- Luistert naar je verhaal
- Biedt steun en advies
- Verduidelijkt welke stappen mogelijk zijn (formeel en informeel)
- Draagt bij aan het vinden van oplossingen, maar beslist niets zonder jouw instemming
- Werkt altijd in vertrouwen en onafhankelijkheid

Samen verkennen we wat er aan de hand is en wat er eventueel nodig is om het gedrag te stoppen of de situatie te veranderen.

Wat doet een vertrouwenspersoon níét?

De vertrouwenspersoon:

- Lost het probleem niet voor jou op
- Doet geen uitspraak over wie "gelijk" heeft
- Treedt niet op als bemiddelaar zonder jouw toestemming
- Draagt niet zelf zorg voor formele procedures, maar kan wel helpen bij de weg ernaartoe

Hij of zij kan je, als dat nodig is, ook doorverwijzen naar andere vormen van hulp of ondersteuning.

Wanneer mag je contact opnemen?

Je hoeft niet te wachten tot er 'iets vervelends' aan de hand is.

Ook bij twijfel, een onprettig gevoel of als je gewoon je hart wilt luchten, kun je contact opnemen met een vertrouwenspersoon. Alles wat je deelt, blijft vertrouwelijk.

Advies aan molenaars en molenorganisaties

Zorg voor heldere afspraken over bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Regelmatig overleg helpt om wederzijds begrip te versterken en elkaars werk beter te waarderen.

Wie zijn de vertrouwenspersonen van het Gilde?

- Willem van Breenen, molenaar in Heusden
- Ada Meurs-Lollinga, molenaar in Zwolle

Meer informatie

Wil je meer achtergrondinformatie over het werk van vertrouwenspersonen binnen het Gilde? In Gildebrief 2021-2, pagina 10, verscheen een interview dat Barend Zinkweg hield met ons als vertrouwenspersonen. In dat gesprek vertellen we over onze motivatie, onze ervaringen en de rol die we vervullen binnen het Gilde van Molenaars. Zeker de moeite waard om te lezen!

Contactgegevens

adameurs@gmail.com 06 - 1676 6741
vanbreenen@yahoo.com 06 - 1121 4414

De Wethouder

Door: Adriaan Honig

Boodschappen doen

Bij de bakker in het dorp stonden we achter elkaar te wachten op onze beurt: de wethouder en ik. Ik tikte haar op haar schouder en zei hallo.

Ze schrok – niet onbegrijpelijk want als openbaar bestuurder ben je vaak kop van Jut. Voor het minste of geringste kun je een grote mond of erger verwachten, zelfs in dit dorp.

Nu ging het om een rijksmonument, toch niet zomaar iets. Om precies te zijn: de staakmolen zoals ze hier een standermolen noemen. De molen uit 1635 is zowel korenmolen als pelmolen. Tot voor kort werd er nog gemalen. Pellen kon al lang niet meer door een fout van de molenbouwer bij een restauratie in het begin van deze eeuw. Een bijzondere molen, waarvan de gemeente de eigenaar is.

Ik heb daar een aantal jaren gedraaid omdat de eigenlijke molenaar ziek was. Ondanks herhaaldelijke verzoek om de molen te onderhouden, gebeurde er jaren niets na de laatste restauratie in 2018. Er was wel een onderhoudsplan opgesteld, maar dat werd niet uitgevoerd. De gemeenteambtenaar verantwoordelijk voor alle monumenten in het dorp was al enige jaren met pensioen en zijn functie werd nu al jaren niet ingevuld. Begrotingsproblemen en geen geschikte kandidaten, zo werd gezegd.

Molenaarsbijeenkomst in het gemeentehuis

Wij hebben met alle molenaars uit de streek drie jaar geleden een eerste gesprek gehad met de verantwoordelijke wethouder. Het sleutelwoord om de gemeente in beweging te krijgen was nalatigheid. Het gebruik van dat woord opende deuren. Er werd een ambtenaar deels vrijgemaakt om de portefeuille rijksmonumenten erbij te doen.

Niet gehinderd door kennis van zaken ging de gemeente voortvarend aan de slag en vroeg een lokaal huisschildersbedrijf een offerte voor het schilderen van de buitenkant van de

molen te maken. Gelukkig bedankte dat bedrijf daarvoor. Omdat de hekken rond de molen verrot en deels verdwenen waren werden ook nieuwe hekken besteld bij de werkplaats van de gemeente. Het daaropvolgende jaar waren die nog steeds niet geplaatst. Veiligheid was duidelijk geen prioriteit. Ook het pleintje voor de molen werd vrolijk herbeplant met bomen die twintig meter hoog worden. Hoezo biotoop?

Regelmatig contact met de gemeenteambtenaar, inclusief de wethouder, leidde ertoe dat er concrete stappen werden ondernomen in het herstel van de molen. Ondertussen werd de molen wel steeds vervalouwer, met ernstige

Eind goed al goed

De gemeente heeft de laatste twee jaar erg haar best gedaan om de restauratie voortvarend en professioneel aan te pakken. Provinciale subsidie werd met hulp van buitenaf aangevraagd en ook de gemeente droeg haar structurele financiële steentje bij.

Wat in hun voordeel spreekt, is dat gemeenten – en deze gemeente is daarop geen uitzondering – wel erg veel werk van hogere overheden toegeschoven krijgen, vaak zonder budget of voldoende kennis van zaken.

Met de wethouder heb ik wel wat te stellen gehad, en zij met mij. Er ligt nu een gedegen

mankementen aan het gaande werk en de roeden. Zo was het varkenswiel gebroken waardoor luien niet meer mogelijk was. De molenaar, die inmiddels wel weer deels hersteld was, loste dat simpel op: hij gooide de zakken meel gewoon vanaf de molendeur naar beneden.

Uiteindelijk werd de molen afgelopen jaar stilgezet, nadat bleek dat er onverantwoord grote roestgaten in de roeden zaten en ook de staak scheef was gezakt. Oh ja, daarna werd het nieuwe hekwerk geplaatst – dat dan weer wel.

restauratieplan, inclusief de benodigde financiering. Een molenmaker is inmiddels gevonden (nee, geen drie offertes alstublieft) en die gaat binnenkort aan de slag.

Bij de bakker complimenteerde ik de wethouder met het mooie resultaat van haar inspanningen. Ze straalde.

WORD MOLENAAR

Door: Evert Verhoeven

Wat voor molen is uniek? Elke molenaar zal je vertellen dat geen twee molens hetzelfde zijn. Elke molen heeft een eigen "persoonlijkheid" en geschiedenis. Toch zijn er molentypes in Nederland die vroeger wijd(er)verspreid waren, maar tegenwoordig een zeldzaamheid zijn, zoals een paltrok. Toch is er één molentype, dat binnen Nederland nog op één locatie te vinden is: de watervluchtmolen in het buurtschap Kilsdonk (Heeswijk-Dinther), waarbij men zowel wind- als waterkracht kan benutten om productie te draaien. En alsof dat nog niet uniek genoeg is, beschikt de molen ook over een zeldzaam kettingkruierwerk.

Bij het bezoek aan de Kilsdonkse Molen staan molenaars in opleiding (en vader en zoon) Huib en Ties Timmerman al klaar om alles over de Kilsdonkse molen te vertellen. Ze spreken over de unieke combinatie van wind- en waterkracht in de vorm van een dubbele molen, hun liefde voor het slaan van olie uit walnoten en het malen van graan, en de slimme technische vondsten waarmee de molen is uitgerust. Denk bijvoorbeeld aan het kettingkruierwerk (zonder staart) en de mogelijkheid om te schakelen tussen wind- en wateraandrijving. Toch is vooral het molenaarsleven, hun opleiding en hun liefde voor molens het voornaamste onderwerp van gesprek. Want hoewel Huib officieel in opleiding is als watermolenaar, is hij geen vreemde in de molenwereld:

hij is al langer gediplomeerd molenaar en draait ook op de standerdmolen van Sprang-Capelle. Voor zoon Ties waren molens ook een logische keuze, mede gelet op de passie van zijn vader en zijn interesse in techniek. Het molenaarsvak leren op zowel wind- als waterkracht bevalt hem daarom zeer goed; daarnaast is het draaien als vader-zoon duo een bijzondere en leuke ervaring. Kennisoverdracht en theorie beperken zich niet tot de molen zelf, die worden ook gewoon aan de keukentafel besproken.

De combinatie van wind- en waterkracht heeft voor- en nadelen. Het grote voordeel is dat je het jaar door kunt draaien, ook in periodes waarin er minder wind of water beschikbaar is. Het benutten van beide krachtbronnen betekent echter ook dat je zowel de uitdagingen van een windmolen (zoals roeden) als watermolen hebt. Huib wijst naar een recente toevoeging bij de dubbele waterraderen: een beweegbaar hekwerk aan de zijde van de molenkolk. De reden? Er ontstond in eerste instantie onverklaarbare schade aan de waterraderen; uiteindelijk werd de schade gekoppeld aan de opmars van de bever in de omgeving van de Brabantse Aa. Om hongerige bevers te weerhouden om de schepraderen verder op te snoepen, heeft men daarom een anti-beverhekwerk geplaatst, dat zijn werk goed doet; sindsdien is er geen vraatschade meer vastgesteld aan de molen of de onderdelen.

©2025 Het Gilde van Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Het Gilde van Molenaars.

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!